ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΙΝΕ/ΓΣΕΕ

Τεύχος 12, Μάρτιος 1996

ΙΝΕ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

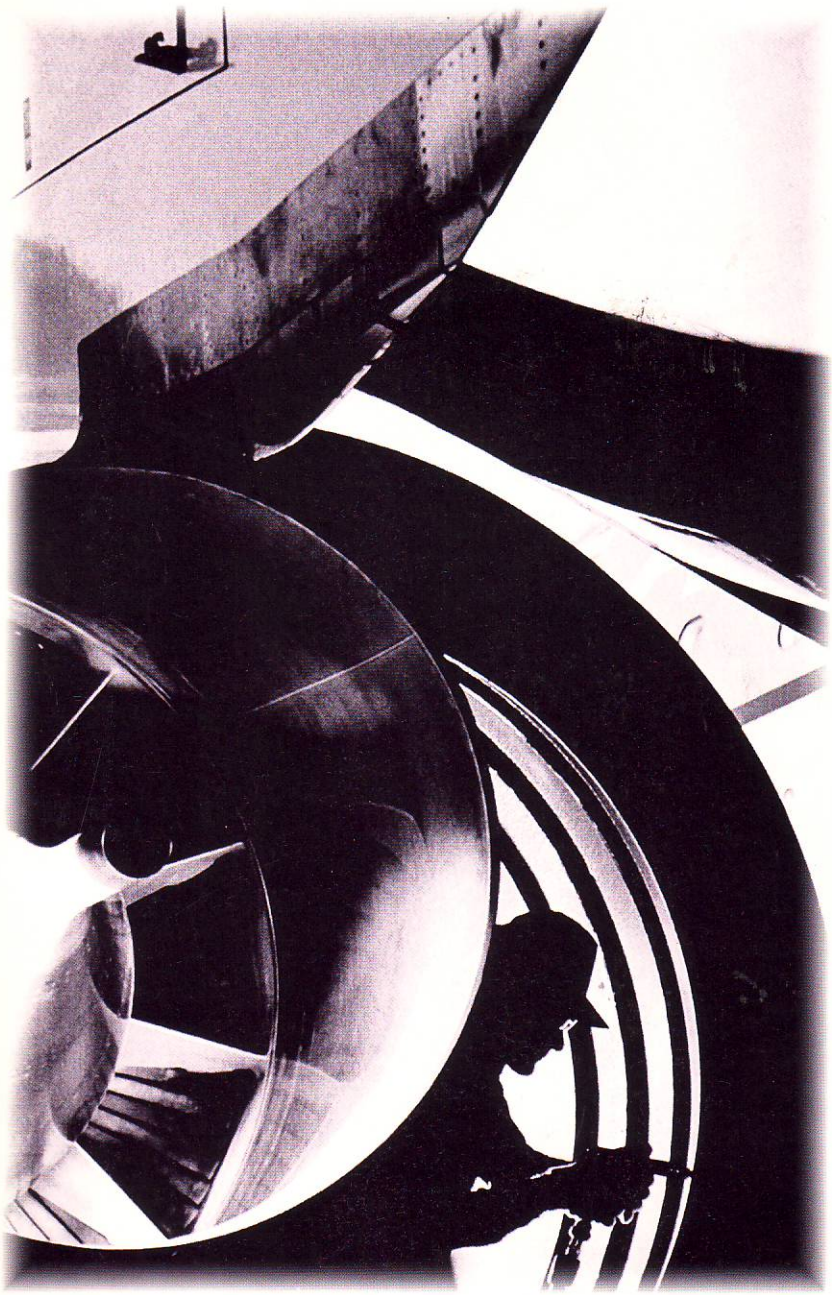

- **Οι δύο όψεις του ιδιου νομίσματος**
- **Οι απόψεις εργαζομένων και επιχειρήσεων**
- **Ανάγκη η θέσπιση ανωτάτου ορίου μερικώς απασχολούμενων**

• ΟΙ ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ • ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΕ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ. ΕΙΔΙΚΟ ΕΝΘΕΤΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ: ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

ΙΝΕ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Η μερική απασχόληση αποτελεί έναν από τους πλέον αμφισβητούμενους εργασιακούς θεσμούς.

Επί σειρά ετών οι εκπρόσωποι εργοδοτών και εργαζομένων προσεγγίζουν από διαφορετική σκοπιά το όλο ζήτημα ενώ έντονες είναι και οι ενστάσεις που υποβάλλονται για το κατά πόσο η εφαρμογή της μερικής απασχόλησης λύνει περισσότερα προβλήματα από όσα δημιουργεί.. Ωστόσο η ραγδαία αύξηση των θέσεων μερικής απασχόλησης στην Ευρώπη τα τελευταία χρόνια ανέδειξε στα συνδικάτα προβληματισμούς που κατά κύριο λόγο αφορούν την κατοχύρωση των κοινωνικών, εργασιακών και ασφαλιστικών δικαιωμάτων όσων απασχολούνται με αυτό το καθεστώς.

Η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ παραθέτει θέσεις και στοιχεία γύρω από τη μερική απασχόληση τα οποία αφορούν την Ελλάδα αλλά και τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ • ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΓΣΕΕ
ΕΚΔΟΤΗΣ: Πόπη Τσουκάτου • **ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:** ΤΟ Δ.Σ. ΤΟΥ ΙΝΕ, *Πρόεδρος:* Πόπη Τσουκάτου, *Αντιπρόεδρος:* Δ. Στρατούλης, *Γρ. Οικονομικού:* Ηλ. Σακελαριάδης, *Μέλη:* Γ. Ντάσης, Γ. Ρωμανιάς, Γ. Χριστοδούλου, Σ. Μαντζουράνης, Φ. Φατούρος, Γ. Ποντικός • **ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ:** Κ. Παπαδής • **ΓΡΑΦΕΙΑ:** Εμμ. Μπενάκη 71Α, Αθήνα 106 81, Τηλ: 3304469-74, Fax: 3304452 • **ΗΛΕΚΤΡ. ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ - ΠΑΡΑΓΩΓΗ:** ΚΑΜΠΥΛΗ, Αριστοτέλους 36, Τηλ: 8215007, 8215675, Fax: 8215007

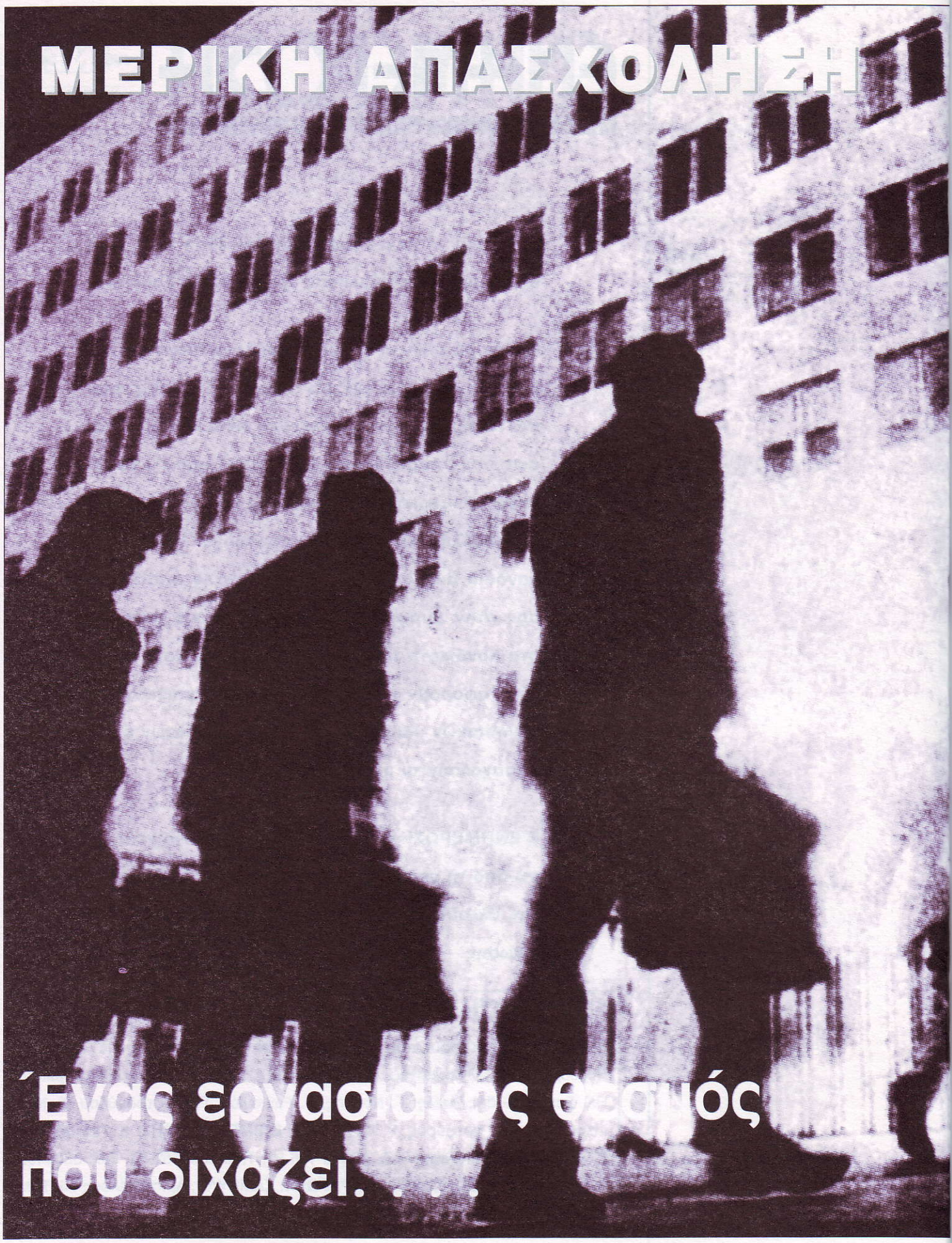
ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ
Ένας εργασιακός θεσμός
που διχάζει. . .

Πολύς λόγος γίνεται τελευταία για την επέκταση του θεσμού της μερικής απασχόλησης ενώ την ίδια στιγμή αυξάνονται ιδιαίτερα στην Ευρώπη τα ποσοστά των εργαζομένων που ασχολούνται με το καθεστώς αυτό.

Η ΓΣΕΕ διατυπώνει έντονες επιφυλάξεις για την αναγκαιότητα ευρύτερης εφαρμογής του θεσμού υποβάλλοντας ταυτόχρονα προτάσεις για την θέσπιση δικλείδων που θα κατοχυρώνουν τα ασφαλιστικά και εργασιακά δικαιώματα των εργαζομένων. Από την άλλη πλευρά οι εκπρόσωποι των εργοδοτικών οργανώσεων εκτιμούν ότι η εφαρμογή ευέλικτων μορφών απασχόλησης βελτιώνει την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων ενώ ταυτόχρονα δίνει τη δυνατότητα απασχόλησης σε ένα τμήμα του εργατικού δυναμικού που δεν είχε περιθώρια ένταξης στην αγορά εργασίας με καθεστώς πλήρης απασχόλησης.

Τα ποσοστά σε Ευρωπαϊκό επίπεδο δείχνουν μια άνοδο της μερικής απασχόλησης κυρίως στις χώρες του Βορρά ενώ σημειώνουν ότι η πλειοψηφία των θέσεων αυτού του είδους καταλαμβάνονται από γυναίκες. Στην Ελλάδα σύμφωνα με στοιχεία της Κοινότητας η μερική απασχόληση καταλαμβάνει μόλις το 5% της συνολικής απασχόλησης. Ωστόσο τα στοιχεία οδηγούν στα εξής συμεράσματα: Η μερική απασχόληση αυξάνεται με μεγαλύτερο ρυθμό σε σχέση με την πλήρη απασχόληση, αλλά παραλλήλα αυξάνεται και η ανεργία. Αυτό σημαίνει ότι ο θεσμός δεν είναι ικανός να δώσει απαντήσεις στο πρόβλημα της μακροχρόνιας ανεργίας.

Στο τεύχος αυτό της ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ παρουσιάζεται το σύνολο των στοιχείων για την μερική απασχόληση σε Ελλάδα και Ευρώπη. Ταυτόχρονα γίνεται εκτενής αναφορά στις απόψεις τόσο των εργαζομένων όσο και των επιχειρήσεων για τον εργασιακό αυτό θεσμό.

Η θέση της ΓΣΕΕ

Η θέση της ΓΣΕΕ για τη μερική απασχόληση αποτυπώνεται στο κείμενο καταγγελίας της συλλογικής σύμβασης που έστειλε τους προηγούμενους μήνες στους εργοδοτικούς φορείς, προκειμένου να ξεκινήσει ο διάλογος για τη νέα σύμβαση. Σ' αυτό τονίζονται τα εξής:

Η ΓΣΕΕ πιστεύει σε ένα μοντέλο πλήρους και σταθερής απασχόλησης. Ο αγώνας, η δράση και οι προτάσεις της, απορρίπτουν την ανεξέλεγκτη "ελαστικότητα" που απορυθμίζει την κοινωνική ζωή των μισθωτών και αυξάνει την ανασφάλεια και την εκμετάλλευσή τους. Ομως κρίνουμε αναγκαίο από την ώρα που πολλά λέγονται και γράφονται για μεγαλύτερη "ελαστικότητα" στην αγορά εργασίας να επαναφέρουμε θέσεις για ύπαρξη συμφωνημένων ρυθμίσεων που θα διασφαλίζουν τους εργαζόμενους.

Η Γενική Συνομοσπονδία ζητά:

Την καθιέρωση ελάχιστων προϋποθέσεων εφαρμογής της μερικής απασχόλησης και των αλλαγών στις εργασιακές σχέσεις που προβλέπει ο νόμος 1892/90 ως εξής:

* Καθορισμό ανωτάτου ποσοστού μερικώς απασχολουμένων κατά επιχείρηση που να μην υπερβαίνει το 15% των θέσεων εργασίας
* Ελάχιστο χρόνο απασχόλησης 4 ώρες την ημέρα και 20 ώρες την εβδομάδα
* Αμοιβή του μερικώς απασχολούμενου ανάλογα με τις ώρες απασχόλησης, και με μια προσαύξηση του ωρομισθίου (που θα μειώνεται όσο οι ώρες εργασίας πλησιάζουν προς το πλήρες ωράριο).

Μερική απ
Οι δύο όψεις του ί

Οι συνέπειες που πρέπει να διερευνηθούν...

Του Καθ. Σάββα Ρομπόλη
Επιστημονικού Διευθυντή
ΙΝ.Ε/ΓΣΕΕ

Οι τεχνολογικές ανακατατάξεις που συντελούνται τα τελευταία είκοσι χρόνια στην παραγωγική διαδικασία και η στρατηγική επέκτασης της εφαρμογής των νέων τεχνολογιών, ως μέσου βελτίωσης της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και των εθνικών οικονομιών, βρίσκονται στο υπόβαθρο των εξελίξεων που συντελούνται στην απασχόληση. Ετσι, σε αυτήν τη διαδικασία των εργασιακών εξελίξεων, αναδεικνύονται ευέλικτες μορφές, στα επίπεδα των αμοιβών και του χρόνου εργασίας, με ότι αυτό συνεπάγεται για την απορύθμιση του πλαισίου των εργασιακών σχέσεων.

Από την άποψη αυτή και σε συνδυασμό με την έκταση εφαρμογής της μερικής απασχόλησης στα κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής ένωσης, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις, ιδιαίτερα, επωμίζονται με το βάρος διαμόρφωσης ενός πλαισίου διασφάλισης εργασιακών κοινωνικών δικαιωμάτων, έτσι ώστε η διεύρυνση της μερικής απασχόλησης να μην συνοδεύεται από εισοδηματικές, εργασιακές, κοινωνικο - ασφαλιστικές και συνδικαλιστικές απορρυθμίσεις.

Υποθέσεις εργασίας

Από μεθοδολογική άποψη οι βασικές υποθέσεις εργασίας που απαιτείται να διερευνηθούν είναι οι εξής:

1 η μερική απασχόληση αποτελεί ή όχι παράμετρο απορύθμισης της αγοράς εργασίας και του κοινωνικού σχηματισμού;

2 η μερική απασχόληση αποτελεί παράμετρο εγκαθίδρυσης της ισορροπίας ανάμεσα στην προσφορά και ζήτηση εργασίας ή αποτελεί μία ευέλικτη μορφή που αποσκοπεί στη μείωση του κόστους εργασίας και στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας;

3 η μερική απασχόληση συνυπάρχει ή όχι με εισοδηματικά επίπεδα, που προσεγγίζουν τα όρια της φτώχειας;

4 η μερική απασχόληση προκαλεί ή όχι αρνητικές συνέπειες στους εργαζόμενους με πλήρη απασχόληση και συμβάλλει κατ' αυτόν τον τρόπο στην αύξηση της μακροχρόνιας ανεργίας;

Κατά συνέπεια, ο κεντρικός μεθοδολογικός άξονας που διαπερνά την ανάλυση των προαναφερόμενων υποθέσεων εργασίας, συνίσταται στη διερεύνηση της έκτασης της μερικής απασχόλησης, στον προσδιορισμό των οικονομικών και κοινωνικών πλευρών της, στην επισήμανση των σύγχρονων τάσεων και των προοπτικών καθώς και στη διατύπωση των απόψεων των συνδικαλιστικών οργανώσεων και των επιχειρήσεων.

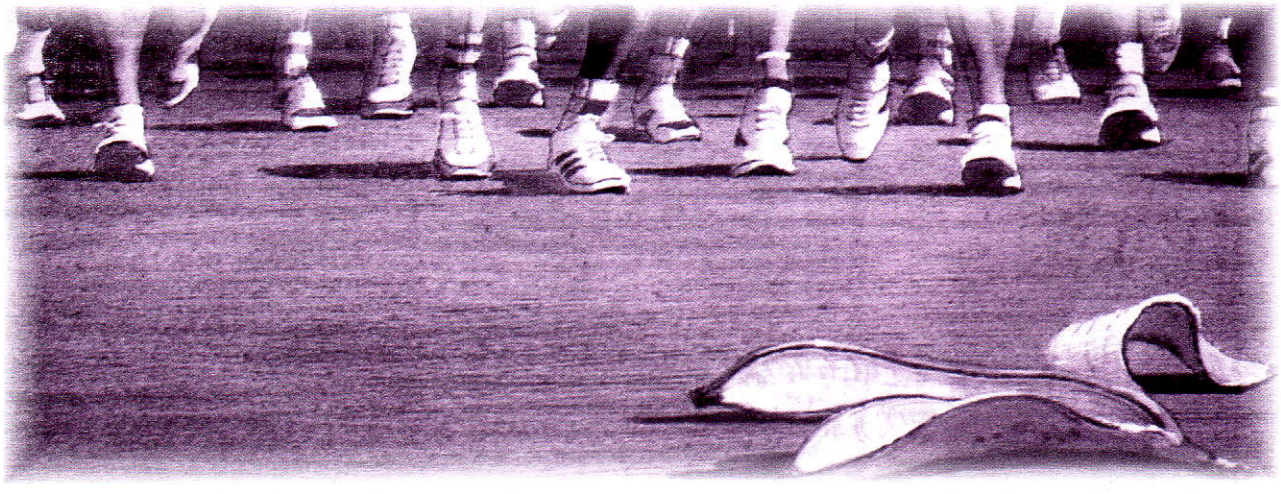

ασχόληση: διου νομίσματος...

Αυξημένη εφαρμογή τη δεκαετία του '80

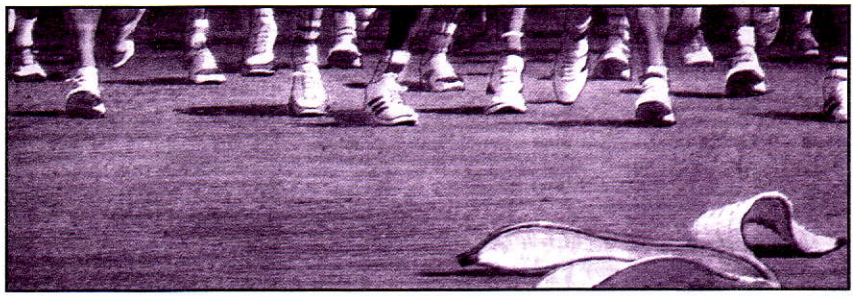

Με αφετηρία το κριτήριο του χρόνου εργασίας έχουν αναπτυχθεί διάφορες κατηγορίες ευέλικτων μορφών απασχόλησης, όπως: η μερική απασχόληση, η εποχική, η πρόσκαιρη, τα συμβόλαια ορισμένου χρόνου, η εργασίες κατ' οίκον και οι υπεργολαβίες. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι ευέλικτες αυτές μορφές απασχόλησης, υποκαθιστούν βαθμιαία τη δημιουργία θέσεων πλήρους απασχόλησης.

Πράγματι, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, ο μέσος ετήσιος ρυθμός εξέλιξης της μερικής απασχόλησης στο σύνολο των χωρών του ΟΟΣΑ, υπερβαίνει κατά μισή μέχρι μία ποσοστιαία μονάδα τον αντίστοιχο ρυθμό εξέλιξης της πλήρους απασχόλησης.

Ετσι, η μερική απασχόληση εξελίσσεται ως η κυριότερη μορφή εργασιακής ευελιξίας, σύμφωνα με την οποία η συνολική διάρκεια του εβδομαδιαίου ωραρίου απασχόλησης υπολείπεται του αντίστοιχου καθορισμένου νομοθετικά ή συμβατικά ωραρίου πλήρους απασχόλησης και συνεπάγεται μειωμένες αποδοχές.

Το εννοιολογικό αυτό περιεχόμενο της μερικής απασχόλησης, εκφράζεται με ποικίλους τρόπους, όπως με συμβάσεις εργασίας αορίστου ή ορισμένου χρόνου καθώς και με συμβάσεις όπου ο μειωμένος εργάσιμος εβδομαδιαίος χρόνος αφορά στο μειωμένο ωράριο ημερήσιας απασχόλησης σε πενθήμερη βάση ή στο πλήρες ωράριο ημερήσιας απασχόλησης για μερικές μόνο ημέρες στη διάρκεια της εβδομάδας. Από την άποψη αυτή, δημιουργείται το εννοιολογικό ζήτημα του στατιστικού προσδιορισμού της μερικής απασχόλησης, ως ειδικής κατηγορίας απασχόλησης, ως ανεργίας ή ως πλήρους απασχόλησης;

Η Γαλλική εμπειρία

Από μακροοικονομική άποψη, η μερική απασχόληση αποτελεί μία ευέλικτη συνιστώσα στο σύστημα της πλήρους απασχόλησης.

Ως τέτοια, σύμφωνα με την άποψη των επιχειρήσεων, συμβάλλει στη βελτίωση της παραγωγικότητας και την αύξηση της ανταγωνιστικότητας.

Ομως, η άποψη αυτή αποδεικνύεται επισφαλής, δεδομένου ότι η μερική απασχόληση συνδέεται με χαμηλό βαθμό εξειδίκευσης και περιορισμένο επίπεδο δυνατοτήτων παρακολούθησης των τεχνολογικών εξελίξεων στις επιχειρήσεις.

Η παρατήρηση αυτή σημαίνει ότι η μερική απασχόληση μπορεί να συνδέεται με αύξηση της ανταγωνιστικότητας, στις περιπτώσεις μαζικής και χαμηλής ποιότητας παραγωγής. Στις περιπτώσεις, όπως παρατηρείται στην Ευρωπαϊκή Ενωση, επιλεκτικής και ποιοτικά υψηλής στάθμης παραγωγής, η μερική απασχόληση δεν συμβαδίζει με την αύξηση της ανταγωνιστικότητας.

Από την άποψη αυτή είναι χαρακτηριστική η διαπίστωση του Γαλλικού Υπουργείου Εργασίας (1994), ότι η τάση αύξησης της μερικής απασχόλησης που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια δε διακρίνεται από εξαιρετική επιτυχία.

Πράγματι, μία επιχείρηση στη Γαλλία που προσλαμβάνει έναν άνεργο για να εργαστεί με καθεστώς μερικής απασχόλησης, απολαμβάνει επιδοτήσεις που μειώνουν τις κοινωνικές επιβαρύνσεις κατά 30%.

Ανάμεσα στα χρόνια 1993 - 94 η αύξηση της μερικής απασχόλησης στη Γαλλία, διαμέσου αυτού του μέτρου, ήταν της τάξης του 16%. Αντίθετα όμως ο αριθμός των ανέργων που δημιούργησαν την περιόδο 1993 - 94 επιχειρήσεις με τη βοήθεια επιδοτήσεων μειώθηκε κατά 49%.

Συμπερασματικά, παρατηρείται ότι η λήψη κι άλλων μέτρων π.χ. προσυνταξιοδοτικό καθεστώς, επιδότηση απασχόλησης ανέργων, κ.λ.π. απορροφούν περισσότερη ανεργία από ότι απορροφά η μερική απασχόληση. Αυτό σημαίνει ότι ο συντελεστής βαρύτητας της μερικής απασχόλησης στην επίτευξη της ισορροπίας προσφοράς και ζήτησης στην αγορά εργασίας και στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, υπολείπεται του συντελεστή βαρύτητας άλλων μέτρων, όπως π.χ. προσυνταξιοδότηση, επιδοτούμενη απασχόληση ανέργων, εκπαίδευση - κατάρτιση, κ.λ.π.

Η στατιστική εικόνα

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος για τα έτη 1991, 1992, 1993, οι εργαζόμενοι σε καθεστώς μερικής απασχόλησης αυξήθηκαν από 139.599 το 1991 σε 176.195 το 1992, για να μειωθούν το 1993 σε 162.309 άτομα.

Από τα στοιχεία αυτά προκύπτει ότι ένα ποσοστό 4,5% του εργατικού δυναμικού δηλώνει ότι βρίσκεται στο καθεστώς της μερικής απασχόλησης.

Σε ότι αφορά την κατανομή των φύλων στη μερική απασχόληση, σύμφωνα με την ετήσια έκδοση (1994) της διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας, το ποσοστό των γυναικών στο σύνολο των μερικώς απασχολουμένων το 1990, στην Ελλάδα, στις ΗΠΑ και στην Ιταλία ήταν 65%. Στη Γερμανία και το Βέλγιο το ποσοστό αυτό ήταν 90%.

Το σύστημα της μερικής απασχόλησης είναι ανεπτυγμένο και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως στην Ολλανδία, όπου τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια ο αριθμός των μερικώς απασχολουμένων αυξήθηκε κατά ένα εκατομμύριο άτομα. Το 1992 η αναλογία εργαζομένων μερικής απασχόλησης - πλήρους απασχόλησης ήταν 1 προς 4, ενώ το 1977 η αναλογία αυτή ήταν 1 προς 6. Αυτό σημαίνει ότι τη δεκαετία 1982 - 1992 η μερική απασχόληση αυξήθηκε πολύ περισσότερο από εκείνη της πλήρους απασχόλησης στα κράτη - μέλη.

Ο μέσος όρος αύξησης της μερικής απασχόλησης την ίδια περίοδο για την ΕΟΚ των 12 είναι της τάξης του 27,7% (Ολλανδία 46%, Ιταλία 69%), ενώ ο αντίστοιχος μέσος όρος αύξησης της πλήρους απασχόλησης είναι 2,4% (Δανία 14,8%). Ετσι, η μερική απασχόληση αποτελεί το 30% του συνόλου των μισθωτών στην Ολλανδία, το 26% στη Δανία και το 23% στην Αγγλία. Ο μέσος όρος των απασχολούμενων με μερική απασχόληση στην Ευρωπαϊκή Ενωση αποτελεί το 14% του συνόλου των μισθωτών, που αντιστοιχεί σε 14,5 εκατομμύρια μισθωτοί.

Τομείς

Αναφορικά με τη συμμετοχή των μισθωτών με μερική απασχόληση, στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας παρατηρούμε τα ακόλουθα: Οι υπηρεσίες διατηρούν την πρώτη θέση, με μέσο κοινοτικό όρο 18,6% του συνόλου των μισθωτών στις υπηρεσίες (Ολλανδία 36%, Αγγλία και Δανία 31%), Ο γεωργικός τομέας διατηρεί τη δεύτερη θέση, με μέσο κοινοτικό όρο 14,8% (Ολλανδία 29%) ενώ η βιομηχανία έχει το μικρότερο ποσοστό 5,3% (Ολλανδία 14%, Δανία 12%).

Στον τομέα των υπηρεσιών την πρώτη θέση κατέχουν τα εστιατόρια - ξενοδοχεία (32%), το λιανικό εμπόριο (30%), οι πιστωτικοί οργανισμοί με τις ασφαλιστικές εταιρείες (12,5%), τα πρακτορεία ταξιδίων (9%) και οι μεταφορές (7%). Στο βιομηχανικό τομέα τα αντίστοιχα ποσοστά είναι: βιομηχανία χάρτου και εκδόσεις (12,5%), δέρματος (11%), υποδημάτων και ενδυμάτων (11%), ειδών διατροφής, ποτών και καπνού (10%), κλωστοϋφαντουργίας (9%).

Η Ελλάδα

Στην Ελλάδα σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ενωσης, που θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με επιφυλάξεις λόγω της εκτεταμένης παραοικονομίας, στην Ελλάδα (40% του ΑΕΠ)ισχύουν τα ακόλουθα: Καταρχήν η Ελλάδα, παρουσιάζει χαμηλό ποσοστό μερικής απασχόλησης (4%) έναντι (14%) της Ευρωπαϊκής Ενωσης. Παράλληλα, την περίοδο 1983 - 1990 εμφανίζει αρνητική εξέλιξη στη μερική απασχόληση με -10,7%, έναντι 10% της πλήρους. Ο γεωργικός τομέας προηγείται με (12,5%) και ακολουθούν οι υπηρεσίες με (4,7%) (κύρια στους πιστωτικούς - ασφαλιστικούς οργανισμούς και στα πρακτορεία ταξιδίων με (4,1%) και η βιομηχανία με (2,5%) και κύρια στο δέρμα με (5%). Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα διατηρεί την πρώτη θέση στην έκτακτη απασχόληση με 17,6% έναντι 9,6% της Ευρωπαϊκής Ενωσης.

Συμπεράσματα

Συμπερασματικά απ' αυτή την ποσοτική αποτύπωση των εξελίξεων της μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ενωση, διαπιστώνουμε ότι:

- *Ο μεγαλύτερος ρυθμός αύξησης της μερικής απασχόλησης σε σχέση με αυτόν της πλήρους απασχόλησης, σημαίνει ότι οι θέσεις μερικής απασχόλησης υποκαθιστούν θέσεις πλήρους απασχόλησης.*

- *η παράλληλη αύξηση της μερικής απασχόλησης με αυτή της ανεργίας, σημαίνει ότι αυτή η μορφή ευελιξίας δε συμβάλλει στη μείωση της ανεργίας, και ως εκ τούτου δεν αντιμετωπίζει την αύξηση της μακροχρόνιας ανεργίας.*

- *η επέκταση της μερικής απασχόλησης συμβαδίζει με περιορισμένο επίπεδο εισοδήματος που σε πολλές περιπτώσεις προσεγγίζει τα όρια της φτώχειας.*

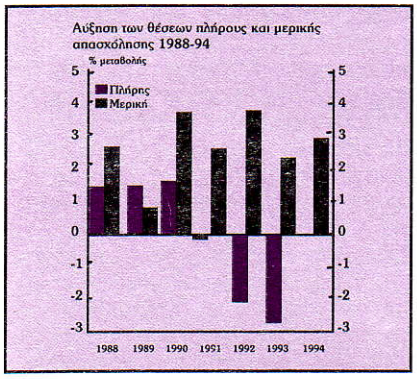

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995

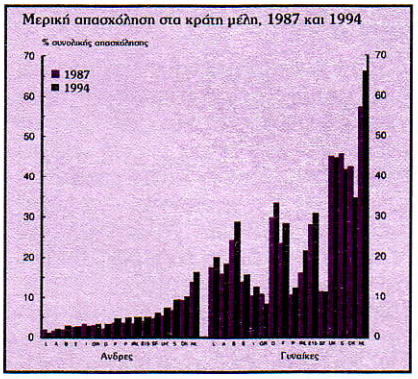

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995

Η άποψη των εργαζομένων

Η εφαρμογή της μερικής απασχόλησης, σύμφωνα με τις απόψεις των εργαζομένων στοιχειοθετείται από τα ακόλουθα:

- *η αμοιβή των εργαζομένων με μερική απασχόληση είναι κατ' αναλογία χαμηλότερη σε σύγκριση με τους συναδέλφους τους που εργάζονται με πλήρη απασχόληση. Η συνολική αποζημίωση ανά μερικώς απασχολούμενο εργαζόμενο, είναι χαμηλότερη εξαιτίας των ελάχιστων ορίων των εισφορών για την υγεία, την κοινωνική ασφάλιση και το επίπεδο των παροχών.*
- *οι εργαζόμενοι με μερική απασχόληση αποκλείονται από τις ρυθμίσεις των συλλογικών διαπραγματεύσεων καθώς και από τα εργασιακά συμβούλια. Επίσης διαθέτουν περιορισμένες δυνατότητες συμμετοχής σε συνδικαλιστικές δραστηριότητες.*
- *οι εργαζόμενοι με μερική απασχόληση πλήττονται πρώτοι από τη μείωση ζήτησης των προϊόντων της επιχείρησης. Απ' αυτή την άποψη η ανασφάλεια της μερικής απασχόλησης είναι προφανής.*
- *η μερική απασχόληση, σε περίπτωση που αντιπροσωπεύει μεγάλο τμήμα του ενεργού πληθυσμού, συμβάλλει στη μετατόπιση του μισθολογικού επιπέδου προς χαμηλότερες φορολογικές κλίμακες. Ετσι, οι εισπράξεις απ' το φόρο εισοδήματος και τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης μειώνονται από τη στιγμή που οι φορολογικοί συντελεστές είναι προοδευτικοί. Βέβαια, το πρόβλημα αυτό αντιμετωπίζεται αν αυξηθεί το καθαρό επίπεδο απασχόλησης και δεν υπάρχει υποκατάσταση των εργαζομένων πλήρους απασχόλησης με εργαζόμενους μερικής απασχόλησης.*
- *η μερική απασχόληση είναι μία κατ' ανάγκη θέση εργασίας σε σχέση με την παρατεταμένη ανεργία.*
- *Η μερική απασχόληση παρεμποδίζει την προοπτική μείωσης του συνολικού χρόνου εργασίας, τη βελτίωση της κοινωνικής υποδομής και των συνθηκών εργασίας.*
- *οι εργαζόμενοι με μερική απασχόληση έχουν περιορισμένες δυνατότητες συμμετοχής τους σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, επαγγελματικής ανόδου και μονιμότερης εργασίας, με αποτέλεσμα να διευρύνονται οι δυσχέρειες επανόδου τους σε μία θέση πλήρους απασχόλησης.*

Συγκρίνοντας τις ωφέλειες και τις δυσχέρειες της μερικής απασχόλησης, όπως διατυπώνονται και από τους εργαζόμενους, διαπιστώνεται ότι:

α) η ύπαρξη της συνιστά γι' αυτούς μία κατ' ανάγκη απασχόληση σε σχέση με τις απολύσεις και την παρατεταμένη ανεργία.

β) η επέκταση της αποδεικνύεται ότι έχει δυσμενείς επιδράσεις στους εργαζόμενους με πλήρη απασχόληση καθώς και γενικότερα στην αγορά εργασίας.

Συμβολή της μεταβολής στην πλήρη και μερική απασχόληση στη συνολική απασχόληση στα κράτη μέλη, 1987-90

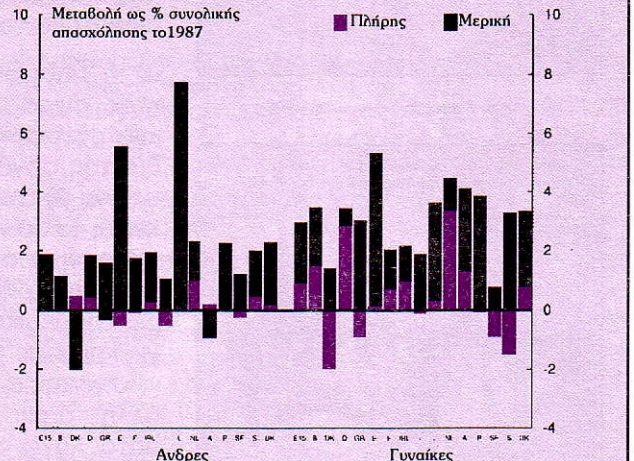

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995

Η άποψη των επιχειρήσεων

Η επέκταση της μερικής απασχόλησης, σύμφωνα με τις απόψεις των επιχειρήσεων, στοιχειοθετείται από τα ακόλουθα:

- *Οργάνωση της εργασίας, με την έννοια της μεγαλύτερης δυνατότητας που παρέχεται προκειμένου να αντιμετωπίζονται οι αυξομειώσεις στον όγκο της εργασίας που δε δικαιολογείται πρόσληψη εργαζομένων πλήρους απασχόλησης.*
- *Δυνατότητα προσέλκυσης ενδιαφερομένων από την εξωτερική αγορά εργασίας.*
- *Δυνατότητα σε ειδικευμένο εργατικό δυναμικό που δε θέλει ή δεν μπορεί εξαιτίας οικογενειακών υποχρεώσεων να παραιτηθεί από μια θέση πλήρους απασχόλησης για να αναλάβει μία θέση μερικής απασχόλησης.*
- *Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και της ποιότητας των προϊόντων ή των υπηρεσιών μιας επιχείρησης ιδιαίτερα αυτών του εμπορίου του γενικότερα τριτογενή τομέα.*
- *Δυνατότητα αποσύνδεσης του αριθμού των ωρών πραγματικής εργασίας ανά εργαζόμενο και του επιπέδου χρησιμοποίησης του παραγωγικού κεφαλαίου, επιτρέποντας έτσι την αύξηση του αριθμού των εργαζομένων χωρίς περαιτέρω κεφαλαιακή επιβάρυνση.*
- *Ωφέλεια των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που βοηθούνται να ανταπεξέλθουν στις βραχυπρόθεσμες αλλαγές της ζήτησης προϊόντων χωρίς τους χρηματοπιστωτικούς περιορισμούς που συνεπάγεται η συγκέντρωση κεφαλαίου.*
- *Απόκτηση πρόσβασης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε εργατικό δυναμικό με υψηλή ειδίκευση, αποβλέποντας στη βελτίωση της οργάνωσης εργασίας και του επιπέδου παραγωγικότητας.*
- *Δυνατότητα ένταξης στην επίσημη οικονομία ορισμένων παραοικονομικών δραστηριοτήτων, ιδιαίτερα εκείνων που αποφέρουν ένα δεύτερο εισόδημα στα νοικοκυριά με χαμηλό εισόδημα.*
- *Δημιουργία πρόσθετων θέσεων εργασίας, που συμβάλλει στη διεύρυνση της φορολογικής βάσης και του παραγόμενου προϊόντος, μειώνοντας έτσι τα φορολογικά βάρη των ήδη εργαζομένων. Βέβαια, στην περίπτωση αυτή αναγνωρίζεται, σύμφωνα με την εμπειρία της εφαρμογής της μερικής απασχόλησης, ότι το καθαρό αποτέλεσμα είναι συχνά περιορισμένο, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που υποκαθιστούν θέσεις εργασίας πλήρους απασχόλησης. Ομως, στις απόψεις των επιχειρήσεων εντάσσονται και ορισμένες δυσχέρειες που παρεμποδίζουν την επέκταση της μερικής απασχόλησης. Συγκεκριμένα, θεωρείται ότι:*
- *Τα άμεσα, οικονομικά οφέλη και η εξοικονόμηση δαπανών από την πρόσληψη εργαζομένων με μερική απασχόληση, σε σύγκριση με τους πλήρως απασχολούμενους, θεωρείται σπανίως σημαντικό πλεονέκτημα της μερικής απασχόλησης.*
- *Οι εργαζόμενοι με μερική απασχόληση, δυσχεραίνουν να προσαρμοστούν στη δεδομένη οργάνωση της εργασίας, την επίβλεψη και τον έλεγχο της εργασίας καθώς και στην εσωτερική και εξωτερική επικοινωνία της επιχείρησης.*
- *Οι εργαζόμενοι με μερική απασχόληση παρακολουθούνται δυσκολότερα ως προς την απόδοση και την ποιότητα της εργασίας απ' ό,τι οι πλήρως απασχολούμενοι.*
- Οι εργαζόμενοι με μερική απασχόληση έχουν μειωμένο ενδιαφέρον και λιγότερο ισχυρά κίνητρα για την εργασία τους σε σχέση με τους πλήρως απασχολούμενους.

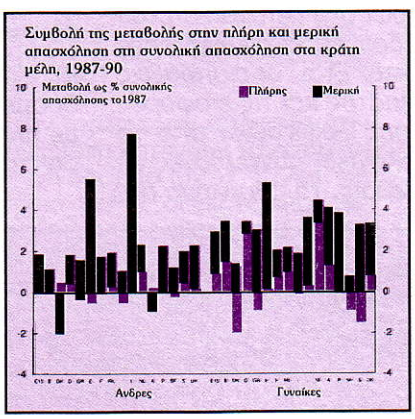

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995

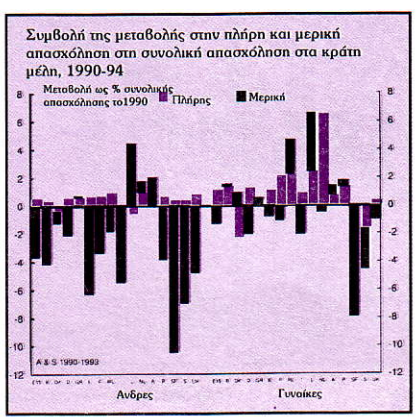

Συγκρίνοντας τις ωφέλειες και τις δυσχέρειες της μερικής απασχολήσης, όπως διατυπώνονται από διευθυντές επιχειρήσεων διαπιστώνεται ότι:

α) η ύπαρξη αυτής της ευέλικτης συνιστώσας των εργασιακών σχέσεων, εδράζεται στο πεδίο της οργάνωσης της εργασίας, και **β)** η επέκταση της συντελείται μέσα σε μια κυρίαρχη αντίφαση, ανάμεσα στην επιδίωξη των επιχειρήσεων να επιλύσουν με τη μερική απασχόληση συγκεκριμένα προβλήματα οργάνωσης της εργασίας και από την άλλη, δημιουργούνται προβλήματα λόγω της φύσης και του χαρακτήρα αυτής της μορφής της εργασιακής ευελιξίας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ανάγκη η θέσπιση ανωτάτου ορίου μερικώς απασχολουμένων

Στην αρχή αυτού του άρθρου τονίσθηκε ότι κεντρικός στόχος του είναι η απόδειξη ότι η μερική απασχόληση αποτελεί συνιστώσα (παράγοντα) ρύθμισης ή απορρύθμισης της αγοράς εργασίας, των εργασιακών σχέσεων της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.

Για την επίτευξη αυτού του στόχου θεωρήσαμε ότι μεθοδολογικά απαιτείται να προσδιοριστούν τόσο οι μακροοικονομικές πλευρές και οι εξελίξεις της μερικής απασχόλησης όσο και οι οικονομικές και κοινωνικές πλευρές της.

Συγκεκριμένα, από τη μελέτη αυτών των πλευρών, προέκυψε ότι τα πιο ενδιαφέροντα συμπεράσματα αφορούν τέσσερα σημαντικά πεδία προβληματισμού:

- *το πρώτο πεδίο προβληματισμού αναδεικνύει ότι η μερική απασχόληση υπολείπεται άλλων παρεμβάσεων προκειμένου να επιτευχθεί ισορροπία προσφοράς και ζήτησης στην αγορά εργασίας και να βελτιωθεί το επίπεδο ανταγωνιστικότητας.*
- *το δεύτερο πεδίο προβληματισμού αποδεικνύει ότι, σε σημαντικό βαθμό, οι θέσεις μερικής απασχόλησης δε συνιστούν αποτέλεσμα της μείωσης θέσεων εργασίας πλήρους απασχόλησης.*
- *το τρίτο πεδίο προβληματισμού αναδεικνύει την κυρίαρχη αντίφαση που ενυπάρχει στη μερική απασχόληση και συνοψίζεται στην επιδίωξη των επιχειρήσεων να επιλύσουν συγκεκριμένα προβλήματα οργάνωσης της εργασίας, ταυτόχρονα όμως δημιουργούνται νέα προβλήματα λόγω της φύσης και του χαρακτήρα αυτής της μορφής εργασιακής ευελιξίας.*
- *το τέταρτο πεδίο προβληματισμού υπογραμμίζει ότι η μερική απασχόληση για τους εργαζομένους αποτελεί μία κατ' ανάγκη απασχόληση σε σχέση με τις απολύσεις και την παρατεταμένη ανεργία, με δυσμενείς επιδράσεις στην αγορά εργασίας, στην πλήρη απασχόληση και στο βιοτικό επίπεδο.*

Οι προβληματισμοί αυτοί θεμελιώνουν την αντίληψη ότι η μερική απασχόληση δεν αποτελεί στοιχείο ρύθμισης της απορυθμισμένης αγοράς εργασίας στα κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ενωσης.

Για τους λόγους αυτούς η έκταση της μερικής απασχόλησης έχει φθάσει στα όρια της.

Ετσι, οι προοπτικές της δεν προβλέπονται αξιοσημείωτες γιατί, εκτός των άλλων, οι νέες παραγωγικές και τεχνολογικές εξελίξεις στις επιχειρήσεις, συνυφαίνονται περισσότερο με εργασιακές ευελιξίες εκτός της επιχείρησης (υπεργολαβίες, φασόν κλπ.) παρά με αντίστοιχες ευελιξίες στο εσωτερικό της επιχείρησης. Η παρατήρηση αυτή σημαίνει ότι στα επόμενα χρόνια προβλέπεται περισσότερο η προώθηση της πλήρους απασχόλησης παρά της μερικής απασχόλησης.

Προτεινόμενα Μέτρα

Παρά όμως αυτή την προβλεπόμενη προοπτική, απαιτείται σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, η υλοποίηση μιας δέσμης μέτρων, προκειμένου να περιοριστούν οι απορυθμίστηκες επιδράσεις της μερικής απασχόλησης, ανεξάρτητα από το εύρος της έκτασης της.

Συγκεκριμένα προτείνουμε:

- *Καθορισμός ανωτάτου ποσοστού των μερικώς απασχολουμένων που δε θα υπερβαίνει το 15% των θέσεων εργασίας.*
- *Ελάχιστος χρόνος απασχόλησης 4 ωρών την ημέρα και 20 ωρών την εβδομάδα.*
- *Αμοιβή του μερικά απασχολουμένων ανάλογα με τις ώρες απασχόλησης, και με μία προσαύξηση του ωρομισθίου, που θα μειώνεται όσο οι ώρες εργασίας πλησιάζουν προς το πλήρες ωράριο.*
- *Εφαρμογή της μερικής απασχόλησης μόνο ύστερα από συμφωνία εργοδότη - συνδικάτου στο επίπεδο της επιχείρησης.*
- *Καταβολή ασφαλιστικών εισφορών (εργαζομένου - εργοδότη) που θα αναλογούν στις αποδοχές του μερικώς απασχολούμενου, με ελάχιστο όριο το κατώτερο ημερομίσθιο των εθνικών συλλογικών συμβάσεων εργασίας εργαζομένων και εργοδοτών.*
- *Απαγόρευση χρήσης συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου σε άλλες δραστηριότητες και επιχειρήσεις πλην αυτών που έχουν εποχιακό χαρακτήρα.*
- *Συμμετοχή των μερικώς απασχολουμένων σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης καθώς και στην άσκηση συνδικαλιστικών δραστηριοτήτων.*

Βέβαια, οι ρυθμίσεις αυτές σε ευρωπαϊκό επίπεδο, απαιτείται να συνοδευτούν από την κοινοτική ρύθμιση της μείωσης του συνολικού χρόνου εργασίας χωρίς μείωση των μισθών, ως το μόνο και ουσιαστικό μέσο απορρόφησης σημαντικού μέρους της Ευρωπαϊκής ανεργίας και διεύρυνσης του ελεύθερου χρόνου των εργαζομένων με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την οικονομική, κοινωνική και οικογενειακή συνοχή.

Οικογένεια και μερική απασχόληση

Η Ελληνική περίπτωση

Στις μέρες μας διεξάγεται μια εκτενής συζήτηση για τις ανάγκες της οικογένειας και τις δυνατότητες του να μπορεί κανείς να συνδέεις και να {συμφιλιώνει} την οικογενειακή με την επαγγελματική του ζωή.

Η εργασία μερικής απασχόλησης εκτιμάται ως ένας αποφασιστικός παράγοντας για τη δημιουργία όρων μιας τέτοιας προοπτικής.

Η εργασία μερικής απασχόλησης αποτελεί μια ειδική έκφραση της έννοιας της..... των σχέσεων της εργασίας και της απασχόλησης ενώ αυτή η ίδια πρακτική στην Ελλάδα εμφανίζεται εδώ και καιρό, το νομικό πλαίσιο της εφαρμογής της είναι πολύ πρόσφατο (νόμος 1892 /1990, άρθρο 37).

Η πρακτική αυτής της μορφής εργασίας στις επιχειρήσεις και τους χώρους εργασίας στην Ελλάδα δεν παρουσιάζει τα ίδια αποτελέσματα όπως αυτά που έχουν καταγραφεί στις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ενωσης (4,5% έναντι του κοινοτικού 13,5%).

Βεβαίως, πρόκειται για επίσημα στατιστικά στοιχεία που πρέπει να δούμε με επιφύλαξη, εξ' αιτίας του ότι η παραοικονομία στην Ελλάδα παρουσιάζει μια αρκετά ευρεία ανάπτυξη (40% σχεδόν του ακαθόριστου Εθνικού προϊόντος) και του ότι η πολυαπασχόληση(συχνά παράνομη) αντιπροσωπεύει το 20% του ενεργού πληθυσμού. Με κάθε τρόπο και ανεξάρτητα των εκφραζόμενων επιφυλάξεων που συνοδεύουν την αλήθεια υπέρ της μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα αυτή η μορφή εργασίας παρουσιάζει ένα ύψος εφαρμογής αρκετά χαμηλό για μια σειρά από αιτίες:

* Το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις προτιμούν μέσα από τις προτεραιότητες τους τις διαφορετικές μορφές προσωρινής εργασίας (σύμβαση ορισμένου χρόνου κ.λ.π.) σαν μορφή ευελιξίας της εργασίας και απασχόλησης (16% έναντι 9,5% του κοινοτικού επιπέδου), είναι ένα στοιχείο που ωθεί στο περιθώριο τη μερική απασχόληση.
* Λαμβανόμενου υπ' όψη ότι οι μισθοί της πλήρους απασχόλησης είναι μεταξύ των πιο χαμηλών στην Ευρώπη αντιπροσωπεύοντας το 60% του σχετικού κοινοτικού επιπέδου, δεν υπάρχει αρκετό ενδιαφέρον στην αναζήτηση μιας ωρομίσθιας ασχολίας, που ν' αναλογεί σε μια "ημιαμοιβή".

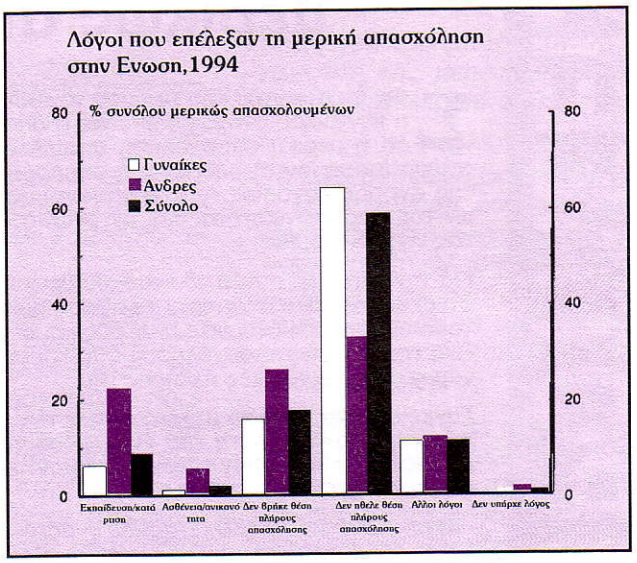

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995

Είναι γιατί και κατά τις στατιστικές η Ελλάδα παρουσιάζει εντυπωσιακές διαφορές στον τομέα της μη εθελοντικής μερικής απασχόλησης σε σχέση με την κοινοτική πραγματικότητα (το 52% των μη εθελοντικά μερικώς απασχολουμένων είναι έναντι του κοινοτικού 35%) με μόνη αιτία το ό,τι δε βρίσκουν εργασία πλήρους απασχόλησης.

Μεταξύ αυτών η κατηγορία των μη εθελοντικά μερικώς απασχολουμένων αναλογεί στους 58% των ανδρών και 46% των γυναικών του εργατικού δυναμικού που εργάζονται με μειωμένο ωράριο.

Αυτές οι διαπιστώσεις μας δείχνουν ότι αν και η μερική απασχόληση μπορεί να συνεισφέρει στην προοπτική της συμφιλίωσης της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής, πρακτική της οποίας η ανάπτυξη διαφέρει αρκετά από μια χώρα σε άλλη, ειδικώς στην Ελλάδα αυτή η μορφή εργασίας παρουσιάζει περιορισμένες δυνατότητες, για να είναι ο κύριος άξονας του καθορισμένου στόχου.

Η χαμηλή στάθμη των αμοιβών σπρώχνει ένα μεγάλο αριθμό των μελών της Ελληνικής οικογένειας στην αναζήτηση ενός συμπληρωματικού εισοδήματος που θα εκφράζεται είτε από την αμοιβή ενός δεύτερου μέρους της οικογένειας είτε από την πολυαπασχόληση του αρχηγού της οικογένειας.

Γι' αυτό εκτιμάται ότι ο κυριότερος συντελεστής και ο πιο ουσιώδης της πολιτικής της συμφιλίωσης της εργασίας και της οικογενειακής ζωής στην Ελλάδα (εκτός από την ευλυγισία του χρόνου εργασίας) είναι αυτός της εξασφάλισης μιας ικανοποιητικής στάθμης αμοιβής και λαμβανομένου υπ' όψιν ότι η Ελλάδα αποτελεί τη μόνη χώρα της Ενωσης που οι πραγματικές αμοιβές είναι σε πτώση κατά τη διάρκεια ολόκληρης της τελευταίας δεκαετίας.

ΟΙ ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Συνεχείς πιέσεις στον θεσμό της πλήρους απασχόλησης

Του Γ. Κουζή
Επιστημονικού συνεργάτη ΙΝΕ / ΓΣΕΕ

Ο θεσμός της μερικής απασχόλησης αποτελεί επί μέρους έκφραση των πολιτικών ευελιξίας της απασχόλησης και της οργάνωσης του χρόνου εργασίας. Προσδιορίζεται σαν την ειδική μορφή ευέλικτης απασχόλησης σύμφωνα με την οποία η συνολική διάρκεια του εβδομαδιαίου ωραρίου απασχόλησης υπολείπεται του αντίστοιχου καθορισμένου νομοθετικού ή συμβατικού ωραρίου πλήρους απασχόλησης και συνεπάγεται μειωμένες αποδοχές. Αυτή η γενική έννοια εκφράζεται με ποικίλους τρόπους όπως με συμβάσεις εργασίας αορίστου ή ορισμένου χρόνου αλλά και με συμβάσεις όπου π.χ. ο μειωμένος εργάσιμος εβδομαδιαίος χρόνος αφορά στο μειωμένο ωράριο ημερήσιας απασχόλησης για μερικές μόνο ημέρες στη διάρκεια της εβδομάδας.

Η ειδική αυτή μορφή ευέλικτης εργασιακής σχέσης αν και συγκαταλέγεται στις "νέες" εργασιακές σχέσεις εντούτοις τόσο στην Ελλάδα όσο και (ιδιαίτερα) διεθνώς αποτελεί παλαιό φαινόμενο τόσο σε επίπεδο πρακτικής εφαρμογής όσο και σε θεσμοθετημένο.

Ειδικότερα για την Ελλάδα ο θεσμός αν και (ίσχυε προ πολλού κατοχυρώθηκε νομοθετικά με το πλαίσιο λειτουργίας του με τον Ν. 1892/90 (άρθρα 37 - 41).

Ποσοστά

Με βάση επίσημα στοιχεία (1991) ο μέσος κοινοτικός όρος ως προς τη μερική απασχόληση είναι 14% περίπου με ιδιαίτερη ανάπτυξη στην Ολλανδία (30%), στη Δανία (26%) και τη Μ. Βρετανία (23%). Η Ελλάδα συγκαταλέγεται στις χώρες με τα χαμηλότερα επίσημα ποσοστά (4,5%) χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η πραγματικότητα ανταποκρίνεται πλήρως στους αριθμούς αυτούς λόγω του μεγάλου βαθμού ανάπτυξης της παραοικονομίας και παράνομης εργασίας.

Η προσφυγή στη λύση της μερικής απασχόλησης συνδέεται με τη λογική της εργοδοτικής πλευράς που αποβλέπει στην εξοικονόμηση πόρων σε συνάρτηση με την κάλυψη των πρόσθετων αναγκών της αγοράς. Από την εργατική πλευρά με δεδομένο ότι ο θεσμός αυτός συνδέεται με μειωμένο επίπεδο αποδοχών και ασφαλιστικών δικαιωμάτων, είναι προφανές ότι αντιμετωπίζεται σαν μορφή απασχόλησης που μπορεί να λαμβάνει συμπληρωματικό ρόλο στην αγορά εργασίας και όχι κυρίαρχο με τη γενικευμένη εφαρμογή της. Μπορεί να συνδέεται με την ικανοποίηση των αναγκών ιδιαίτερων κατηγοριών του εργατικού δυναμικού (π.χ. γυναίκες με οικογενειακές υποχρεώσεις, φοιτητές, άνεργοι) και σαν προσωρινή λύση στο πρόβλημα της ανεργίας, όμως η ευρεία λειτουργία του θεσμού ιδιαίτερα, σε μία χώρα με χαμηλό επίπεδο αποδοχών αναπαράγει αρνητικά φαινόμενα οικονομικής ανέχειας και ψυχολογικών επιπτώσεων.

Η ευρεία εφαρμογή της μερικής απασχόλησης πέραν των κοινωνικών επιπτώσεων, συνεπάγεται και σοβαρές αρνητικές προεκτάσεις και στον τομέα της ανταγωνιστικότητας, εφ' όσον αναγνωρίζεται και από σημαντικό τμήμα της εργοδοσίας το γεγονός ότι η χρήση της μερικής απασχόλησης συνδέεται με χαμηλό βαθμό εξειδίκευσης και προσαρμοστικότητας στη ζωή των επιχειρήσεων.

Οδηγία

Ως προς τον ρόλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης απέναντι στον θεσμό, διατηρείται σε συνεχή εκκρεμότητα η σχετική πρόταση οδηγίας για την αναδιοργάνωση του χρόνου εργασίας όπου μεταξύ των άλλων προβλέπεται και η λειτουργία της μερικής απασχόλησης με παράλληλη κατοχύρωση ισότητας εργασιακών και ασφαλιστικών δικαιωμάτων, του δικαιώματος στην κατάρτιση, τον υπολογισμό των μερικά απασχολούμενων στα όρια για τους αντιπροσωπευτικούς θεσμούς των εργαζομένων κ.λ.π.

Η πρόσφατη επικύρωση της Λευκής Βίβλου δημιουργεί νέα δεδομένα για την πορεία της μερική απασχόλησης αφού στις επί μέρους κατευθύνσεις της περιλαμβάνεται η ανάπτυξη του θεσμού της μερικής απασχόλησης και, η κατοχύρωση των αντίστοιχων εργασιακών και ασφαλιστικών δικαιωμάτων των μερικά απασχολούμενων σε αντιστοιχία με εκείνα της πλήρους απασχόλησης. Η κατεύθυνση αυτή συνδέεται και με εκείνη της μείωσης του ωραρίου εργασίας με την παράλληλη μείωση των αποδοχών στην προοπτική αύξησης της απασχόλησης και μείωσης της ανεργίας ανακατανέμοντας όμως ουσιαστικά τις υπάρχουσες θέσεις εργασίας σε περισσότερα άτομα που θα προσλαμβάνονται υπό καθεστώς μερικής απασχόλησης.

Είναι τέλος, προφανές ότι με τις τελευταίες εφαρμογές πολιτικών ευελιξίας του χρόνου εργασίας ο θεσμός της πλήρους απασχόλησης δέχεται συνεχείς πιέσεις και ως προς τη μείωση του ρόλου του στον χώρο της αγοράς εργασίας, αλλά και επί πλέον και ως προς τον καθορισμό του πως τελικά διαμορφώνεται η έννοια της πλήρους απασχόλησης και πως αντιπαραβάλλεται της μερικής, σε συνάρτηση με την ανάπτυξη των πρακτικών που τείνουν να μειώνουν το χρόνο που της αναλογεί με παράλληλη μείωση των αποδοχών (π.χ. όταν περιορίζονται προς τα κάτω οι διαφορές ανάμεσα σε κατηγορίες εργαζομένων που απασχολούνται "πλήρως" ενόψει της τετραήμερης εβδομάδας των 32 ωρών με μείωση των αποδοχών τους και των προσλαμβανόμενων με καθεστώς "μερικής" απασχόλησης 30 ώρες εβδομαδιαίας διάρκειας). Μήπως τελικά υπάρχει ώθηση προς μία αγορά εργασίας όπου όχι απλά κυριαρχείται, αλλά ουσιαστικά μονοπωλείται, από τη λογική της μερικής απασχόλησης έστω υπό την ευρεία της έννοια;

ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Η μερική α
σε Ελλάδα

Το σύνολο των κειμένων που ακολουθούν προέρχονται από την Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την απασχόληση (1995) και δημοσιεύονται από την ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ για την πληρέστερη πληροφόρηση γύρω από τις εξελίξεις της μερικής απασχόλησης στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η έμφαση που δίνεται παντού για την προώθηση της μερικής απασχόλησης αντικατοπτρίζεται στις τάσεις της απασχόλησης. Ενα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά των εξελίξεων στην αγορά εργασίας κατά την προηγούμενη δεκαετία ήταν η αύξηση της μερικής απασχόλησης, ειδικά κατά τη διάρκεια της πρόσφατης ύφεσης όπου φαίνεται ότι παρείχαν στους εργοδότες πιο ευέλικτα μέσα για να προσαρμόσουν το εργατικό δυναμικό τους στη ζήτηση. Εντούτοις, σε ορισμένα κράτη μέλη, ιδιαίτερα στο Νότο, παραμένει συγκριτικά σπάνια. Στην Ισπανία, την Ιταλία και την Πορτογαλία αντιπροσωπεύει ποσοστό μικρότερο του 8% της απασχόλησης και στην Ελλάδα μικρότερο του 5%, ενώ αντίθετα στη Δανία το 21%, στο Ηνωμένο Βασίλειο 24%, στη Σουηδία το 25% και στις Κάτω Χώρες το 36%.

Κατά την περίοδο της ανάπτυξης, στα τέλη της δεκαετίας του '80, το 20% των καθαρών πρόσθετων θέσεων απασχόλησης που δημιουργήθηκαν στην Ενωση, ήταν μερικής απασχόλησης. Οι γυναίκες καταλάμβαναν το 95% των θέσεων αυτών και το ένα τρίτο των γυναικών που εισέρχονταν στην απασχόληση κατά την περίοδο αυτή, απασχολούνταν μερικώς. Στις Κάτω Χώρες, η αναλογία αυτή έφθανε το 75% και, πιο σημαντικά, στη Γερμανία, όπου η σημασία της μερικής απασχόλησης ήταν μικρότερη από το μέσο κοινοτικό όρο, το 83%.

Επιπλέον, και στις δύο αυτές χώρες, η μερική απασχόληση απορρόφησε ένα σχετικά υψηλό ποσοστό της αύξησης της απασχόλησης των ανδρών - 47% για τις Κάτω Χώρες και 23% για τη Γερμανία. Από την άλλη πλευρά, στη Δανία, τη Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο, όπου το ποσοστό των γυναικών που εργάζονταν σε θέσεις μερικής απασχόλησης ήταν ήδη υψηλό, το ποσοστό αυτό μειώθηκε, ενώ το ίδιο συνέβη και στην Ισπανία, την Πορτογαλία και το Λουξεμβούργο, που προηγούμενα ήταν χαμηλό.

Κατά την περίοδο της ύφεσης, 1990 - 1994, η αύξηση της μερικής απασχόλησης υπήρξε σημαντικότερη. Παρότι οι απόλυτοι αριθμοί της απασχόλησης μειώθηκαν, οι θέσεις μερικής απασχόλησης αυξήθηκαν. Επιπλέον, η εν λόγω αύξηση παρατηρήθηκε σε ολόκληρη την Ενωση. Εκτός από τη Δανία και τη Σουηδία (όπου η μείωση ήταν πολύ μικρό-

απασχόληση και Ευρώπη

τερη απ' ό,τι για τους πλήρως απασχολούμενους), σε όλα τα κράτη μέλη σημειώθηκε αύξηση στους αριθμούς της μερικής απασχόλησης. Σε 7 κράτη μέλη, Βέλγιο, Γερμανία, Ισπανία, Γαλλία, Κάτω Χώρες, Ιταλία και Ηνωμένο Βασίλειο, το σύνολο ή σχεδόν το σύνολο της αύξησης των θέσεων εργασίας για γυναίκες κατά την περίοδο αυτή αφορούσε θέσεις μερικής απασχόλησης, ενώ στα πέντε τελευταία κράτη ο αριθμός των γυναικών που εργάζονταν σε θέσεις πλήρους απασχόλησης μειωνόταν. Στην Ιρλανδία και την Πορτογαλία, περισσότερο από το ήμισυ της αύξησης στην απασχόληση των γυναικών οφείλεται στην αύξηση των θέσεων μερικής απασχόλησης.

Μόνο στη Δανία μειώθηκε ο αριθμός των μερικώς απασχολουμένων γυναικών σε θέσεις κατά την περίοδο αυτή. Η μείωση αυτή ήταν αξιόλογη (από 38% σε 28%) και πιθανόν να έχει σημαντικές συνέπειες στο μέτρο που υποδηλώνει ότι η αύξηση των μερικώς απασχολούμενων γυναικών δεν αποτελεί αναπόφευκτη τάση καθώς αναπτύσσονται οι οικονομίες.

(Στη Σουηδία επίσης, ο σχετικός αριθμός γυναικών σε θέσεις μερικής απασχόλησης είναι μικρότερος απ' ό,τι πριν από δέκα χρόνια). Έχει πιθανώς σημασία το γεγονός ότι στη Δανία η μείωση αυτή συνοδεύτηκε από μία μείωση των κανονικών ωρών πλήρους απασχόλησης σε 37 ώρες την εβδομάδα - ο μικρότερος αριθμός στην Ενωση.

Σε άλλες χώρες, η αύξηση της μερικής απασχόλησης είχε ιδιαίτερη σημασία, διότι ανέκοψε την έντονη μείωση της απασχόλησης των γυναικών κατά την περίοδο της ύφεσης. Εντούτοις, ο αριθμός των μερικώς απασχολουμένων ανδρών αυξήθηκε επίσης ενώ παντού, πλην Λουξεμβούργου, Κάτω Χωρών και Ελλάδας, ο αριθμός των πλήρως απασχολουμένων ανδρών μειώθηκε, και σε πολλές περιπτώσεις σημαντικά.

Πρόκειται για ένα νέο φαινόμενο, το οποίο δεν ήταν προφανές κατά το παρελθόν. Το εάν και κατά πόσον συνδέεται με την ύφεση της οικονομικής δραστηριότητας ή εάν σηματοδοτεί την απαρχή μιας νέα τάσης η οποία θα τείνει προς τη μερική απασχόληση των ανδρών όπως και των γυναικών, θα διασαφηνιστεί στο μέλλον.

Η αύξηση της μερικής απασχόλησης εγείρει μία σειρά ζητημάτων που έχουν αν κάνουν όχι μόνο με τις μειώσεις του εργάσιμου χρόνου και της διανομής της εργασίας, αλλά και με τους όρους και τις προϋποθέσεις απασχόλησης που συνδέονται με αυτές τις θέσεις, καθώς και με τη θέση στο επάγγελμα των ατόμων που τις καταλαμβάνουν. Κατά μία άποψη, οι θέσεις μερικής απασχόλησης αποτελούν ένα μέσο που παρέχει τη δυνατότητα ιδιαίτερα στις γυναίκες, αλλά και σε ορισμένους άνδρες, να συμφιλιώσουν ευκολότερα τις οικογενειακές ευθύνες με την επαγγελματική σταδιοδρομία - αλλά και με την ανάγκη να αποκτήσουν κάποιο εισόδημα - ενώ ταυτόχρονα παρέχουν τη δυνατότητα στους εργοδότες να οργανώνουν με μεγαλύτερη ευελιξία την επιχείρησή τους και να κάνουν αποτελεσματικότερη χρήση του παγίου κεφαλαίου και του εξοπλισμού τους (γραφεία της επιχείρησης, εγκαταστάσεις και μηχανήματα). Κατά μία άλλη άποψη, αποτελούν κατώτερες θέσεις απασχόλησης με περιορισμένες επαγγελματικές προοπτικές, οι οποίες καλύπτονται από άτομα τα οποία δεν έχουν εναλλακτική λύση.

Η Ερευνα Εργατικού Δυναμικού της Ευρωπαϊκής Ένωσης φωτίζει κάπως τα ζητήματα αυτά. Το 1994, τα δύο τρίτα του συνόλου των γυναικών που απασχολούνταν μερικώς δεν επιθυμούσαν να καταλάβουν θέση πλήρους απασχόλησης, ενώ για τους άνδρες η αντίστοιχη αναλογία ήταν το ένα τρίτο. Εντούτοις, στις δύο χώρες που τέτοιες θέσεις απασχόλησης ήταν πιο διαδεδομένες, στις Κάτω Χώρες και στο Ηνωμένο Βασίλειο, το 80% των μερικώς απασχολουμένων γυναικών δήλωναν ότι δεν επιθυμούσαν θέση πλήρους απασχόλησης. Επιπλέον, μόνο μία στις επτά γυναίκες είχε αναλάβει μία τέτοια θέση επειδή δεν μπορούσε να βρει θέση πλήρους απασχόλησης.

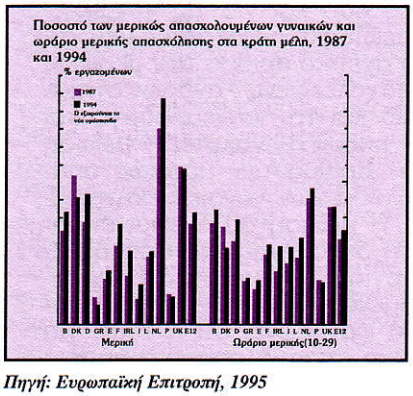

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995

Θέσεις μερικής απασχόλησης έναντι θέσεων πλήρους απασχόλησης

Η μερική απασχόληση στο μεγαλύτερο μέρος της Ενωσης αυξήθηκε σημαντικά κατά το πρόσφατο παρελθόν τόσο σε απόλυτους όρους όσο και σε σχέση με την πλήρη απασχόληση. Αυτό συνέβη κυρίως κατά την περίοδο της ύφεσης μετά το 1990.

Κατά το 1994, το 15,5% των εργαζομένων απασχολούνταν σε θέσεις μερικής απασχόλησης, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό το 1987 ήταν 13% και το 1990 13,5%. Κατά συνέπεια, το μεγαλύτερο μέρος της αύξησης σημειώθηκε κατά την περίοδο της ύφεσης, όπου ο αριθμός των πλήρως απασχολούμενων μειώθηκε. Το 1994, σχεδόν το 31% των θέσεων εργασίας στην Ενωση που αφορούσε σε γυναίκες ήταν μερικής απασχόλησης, ενώ το 1987 και το 1990 το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 28%. Παρόλο που η μερική απασχόληση είναι λιγότερο σημαντική στους άντρες, ωστόσο, αυξήθηκε με τον ίδιο ρυθμό όπως και στις γυναίκες ανάμεσα στα δύο αυτά έτη και το 1994 έφτασε σχεδόν το 5% του συνόλου των απασχολούμενων ανδρών.

Μεταξύ 1987 και 1994, η Ελλάδα ήταν το μόνο κράτος μέλος όπου σημειώθηκε μείωση του αριθμού των θέσεων μερικής απασχόλησης συγκριτικά με τις αντίστοιχες θέσεις πλήρους απασχόλησης, τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες. Σημειώθηκε, ωστόσο, μείωση στο σχετικό αριθμό των μερικώς απασχολούμενων ανδρών στην Ιταλία και το Λουξεμβούργο και μία ακόμα μεγαλύτερη μείωση στον αριθμό των μερικώς απασχολούμενων γυναικών στη Δανία. Η μείωση αυτή είναι σημαντική δεδομένης της υψηλής αναλογίας των μερικώς απασχολούμενων γυναικών και πιθανότατα φανερώνει ότι η τάση για μερική απασχόληση έχει κάποια όρια. Με εξαιρέσεις την Ελλάδα και τη Δανία, η σημασία της μερικής απασχόλησης μεταξύ των γυναικών αυξήθηκε σε ολόκληρη την Ενωση.

Παρά την εκτεταμένη της αύξηση, η μερική απασχόληση εξακολουθεί να χαρακτηρίζει τα βόρεια κράτη μέλη περισσότερο απ' ό,τι τα νότια, όπου το 1994 το μερίδιό της στην απασχόληση των γυναικών κυμαινόταν μόνο μεταξύ 8% (Ελλάδα) και 15% (Ισπανία). Η μερική απασχόληση, μεταξύ τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών, είναι ιδιαίτερα υψηλή στη Δανία, όπου, κατά το 1994, 34,5% των απασχολούμενων γυναικών κατείχαν θέσεις μερικής απασχόλησης (παρόλο που ο αριθμός αυτός τείνει να μειώνεται με γρήγορο ρυθμό), στη Σουηδία όπου το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 41%, στο Ηνωμένο Βασίλειο, 44,5%, και στις Κάτω Χώρες, όπου το ποσοστό των μερικώς απασχολουμένων ήταν 66% για τις γυναίκες και 16% για τους άνδρες, πολύ μεγαλύτερο από οπουδήποτε αλλού στην Ενωση.

1987 έως 1990

Μεταξύ 1987 και 1990, η μερική απασχόληση παρουσίασε ετήσια αύξηση 3%, ποσοστό που αντιστοιχεί σε πάνω από το ένα πέμπτο της συνολικής αύξησης της απασχόλησης καθ' όλη την εν λόγω περίοδο.

Κατά την ίδια περίοδο, η πλήρης απασχόληση σημείωσε ετήσια αύξηση μικρότερη του 1,5%.

Η μεγαλύτερη αύξηση της μερικής απασχόλησης σημειώθηκε στη Γερμανία (πάνω από 9% ετησίως), στην Ιρλανδία (5,5% ετησίως), καθώς και στο Βέλγιο και στις Κάτω Χώρες (και στις δύο περίπου 5% ετησίως). Τόσο στη γερμανία όσο και στις Κάτω Χώρες, δημιουργήθηκαν περισσότερες θέσεις μερικής απασχόλησης απ' ό,τι πλήρους απασχόλησης, και στις πρώτες αποδίδονται περίπου τα δύο τρίτα της συνολικής αύξησης της απασχόλησης. Ενώ στις Κάτω Χώρες η αύξηση ήταν ανάλογη με την αρχική θέση όπου η μερική απασχόληση ήταν ήδη υψηλή, ποσοστό 30% επί του συνόλου της απασχόλησης, στη Γερμανία ήταν μόνο 13% του συνόλου της απασχόλησης το 1987, ποσοστό που δεν υπερέβαινε το μέσο όρο της Ενωσης.

Οι γυναίκες κάλυψαν το 95% των πρόσθετων θέσεων μερικής απασχόλησης που δημιουργήθηκαν κατά την περίοδο 1987 - 1990, ενώ το ένα τρίτο όλων των επιπλέον θέσεων όπου τοποθετήθηκαν γυναίκες ήταν μερικής απασχόλησης. Αντίθετα, η αύξηση των θέσεων εργασίας για τους άνδρες κατά την εν λόγω περίοδο, αφορούσε κατά 98% θέσεις πλήρους απασχόλησης. Στην Ελλάδα, στην Ισπανία, στην Ιταλία και στη Φινλανδία, ο αριθμός των μερικώς απασχολούμενων ανδρών μειώθηκε. Ωστόσο, σε τρεις χώρες, ιδιαίτερα, η σημασία της μερικής απασχόλησης μεταξύ των ανδρών αυξήθηκε σημαντικά. Στη Γερμανία, το ποσοστό των ανδρών που απασχο-

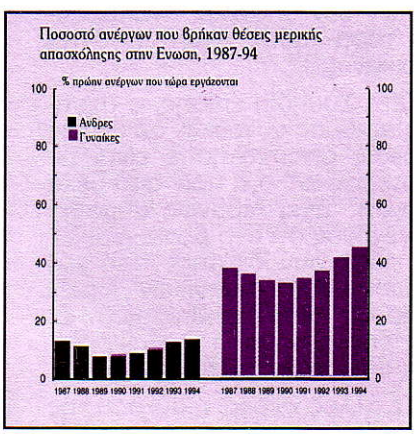

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995

λούνταν μερικώς αυξήθηκε κατά την εν λόγω περίοδο από 2% σε σχεδόν 3,5%, και το 23% της καθαρής αύξησης των θέσεων εργασίας για τους άνδρες αφορούσαν θέσεις μερικής απασχόλησης. Στις Κάτω Χώρες, το 47% της καθαρής αύξησης των θέσεων εργασίας αφορούσαν μερική απασχόληση. Στη Δανία και στην Αυστρία, ενώ ο αριθμός των θέσεων πλήρους απασχόλησης μειώθηκε κατά 2% κατά τη συγκεκριμένη περίοδο, οι θέσεις μερικής απασχόλησης παρουσίασαν αύξηση.

Αντίθετα, όσον αφορά τις γυναίκες στη Δανία και στη Φινλανδία, η μείωση των θέσεων μερικής απασχόλησης υπερέβη κατά πολύ την αύξηση των θέσεων πλήρους απασχόλησης, και η απασχόληση σημείωσε μείωση στο σύνολό της. Η μερική απασχόληση για τις γυναίκες σημείωσε επίσης πτώση στην Ελλάδα, Ιταλία και Σουηδία, ενώ σε κάθε περίπτωση ο αριθμός των θέσεων πλήρους απασχόλησης για τις γυναίκες αυξήθηκε. Στην Ισπανία, στο Λουξεμβούργο, στην Πορτογαλία και στο Ηνωμένο Βασίλειο, παρόλο που η μερική απασχόληση στις γυναίκες αυξήθηκε κατά την περίοδο αυτή, η αναλογία των μερικώς απασχολούμενων γυναικών μειώθηκε.

Εξάλλου, η αύξηση της μερικής απασχόλησης μεταξύ των γυναικών, όπως και μεταξύ των ανδρών, ήταν ιδιαίτερα μεγάλη στη Γερμανία και στις Κάτω Χώρες - στην πρώτη περίπτωση αντιστοιχούσε σε ποσοστό 83% του συνόλου των νέων θέσεων που δημιουργήθηκαν, και στη δεύτερη σε 75%. Οσο για άλλα μέρη της Ενωσης, η αύξηση των θέσεων μερικής απασχόλησης αναλογούσε σε περίπου 45% της συνολικής αύξησης της απασχόλησης στις γυναίκες στο Βέλγιο και στην Ιρλανδία και στο ένα τρίτο περίπου της αύξησης στη Γαλλία και στην Αυστρία σε όλες αυτές τις χώρες το ποσοστό των μερικώς απασχολούμενων γυναικών ήταν χαμηλότερο από τον μέσο όρο της Ενωσης.

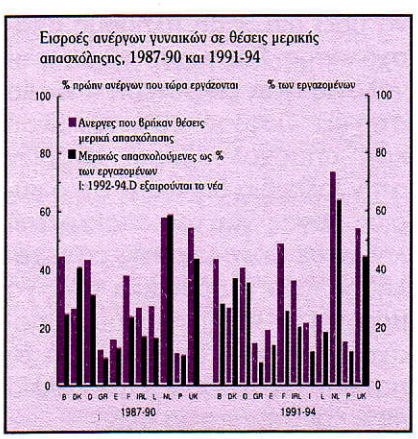

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995

1990 έως 1994

Κατά τα τέσσερα έτη ύφεσης που χαρακτηρίζει την εν λόγω περίοδο, η αύξηση της μερικής απασχόλησης ήταν αρκετά γενικευμένη σε όλα τα κράτη μέλη. Ενώ ο συνολικός αριθμός των απασχολουμένων μειώθηκε κατά 3% σχεδόν σε ολόκληρη την Ενωση, ο αριθμός των θέσεων μερικής απασχόλησης αυξήθηκε κατά περίπου 13%, προσθέτοντας 2% στο σύνολο της απασχόλησης και αντισταθμίζοντας εν μέρει την κατά 5% μείωση των θέσεων πλήρους απασχόλησης. Σε όλα τα κράτη μέλη, εκτός του Λουξεμβούργου, Κάτω Χωρών και Αυστρίας, ο αριθμός των πλήρως απασχολουμένων μειώθηκε μεταξύ των δύο αυτών ετών, ενώ σε όλα τα κράτη μέλη εκτός από τη Δανία και τη Σουηδία, ο αριθμός των μερικώς απασχολουμένων αυξήθηκε.

Αύξηση της μερικής απασχόλησης σημειώθηκε τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες. Οσον αφορά τους άνδρες, ενώ η πλήρης απασχόληση μειώθηκε κατά 5,5%, οι θέσεις μερικής απασχόλησης αυξήθηκαν κατά 21% και ο αριθμός των ανδρών που απασχολούνται σε τέτοιες θέσεις αυξήθηκε σε όλα τα κράτη μέλη εκτός από τη Δανία και το Λουξεμβούργο. Επίσης, σε όλες τις χώρες εκτός από την Ελλάδα, το Λουξεμβούργο, τις Κάτω Χώρες και την Αυστρία, η αύξηση αυτή σημειώθηκε στο πλαίσιο σημαντικών μειώσεων της πλήρους απασχόλησης - έως και 10% στην Ισπανία και την Πορτογαλία. Σε πέντε κράτη μέλη - Γερμανία, Ελλάδα, Ισπανία, Γαλλία και Ιρλανδία - η μερική απασχόληση στους άνδρες αυξήθηκε περισσότερο από ένα τρίτο κατά την περίοδο αυτή, ενώ σε

άλλες τρεις - Βέλγιο, Πορτογαλία και Ηνωμένο Βασίλειο - αυξήθηκε πάνω από ένα τέταρτο. Επομένως, παρόλο που η αναλογία των μερικώς απασχολούμενων ανδρών ήταν πολύ μικρή, ωστόσο αποτέλεσε μια σημαντική πηγή αύξησης των θέσεων εργασίας κατά η διάρκεια των τεσσάρων αυτών ετών. Στην περίπτωση των γυναικών, η συνολική απασχόληση μειώθηκε οριακά μεταξύ των ετών 1990 και 1994 στο σύνολο της Ενωσης. Ενώ ο αριθμός των πλήρως απασχολουμένων μειώθηκε κατά 3,5%, ο αριθμός των μερικώς απασχολουμένων αυξήθηκε κατά 11%. Εκτός από τη Δανία, Σουηδία και Φινλανδία (όπου παρέμεινε αμετάβλητος), ο αριθμός των θέσεων μερικής απασχόλησης αυξήθηκε σε όλες τις χώρες, και σε πολλές περιπτώσεις αντιστάθμισε σε μεγάλο βαθμό τη μείωση της πλήρους απασχόλησης. Μάλιστα, στη Γαλλία, Κάτω Χώρες και Πορτογαλία, η αύξηση ήταν αρκετά μεγάλη ώστε να υπερκαλύψει την απώλεια θέσεων πλήρους απασχόλησης.

Επομένως, γενικά, η αύξηση των θέσεων μερικής απασχόλησης συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στη διατήρηση των επιπέδων απασχόλησης στην Ενωση μετά το 1990, ή σε ορισμένες περιπτώσεις βοήθησε να αποφευχθεί η περαιτέρω μείωσή της. Αντίθετα με τις προηγούμενες περιόδους, ο αριθμός των θέσεων μερικής απασχόλησης για τους άνδρες αυξήθηκε σημαντικά σε ολόκληρη την Ενωση. Ωστόσο, λόγω των μεγαλύτερων αριθμών, η αύξηση των θέσεων μερικής απασχόλησης αποτέλεσε ιδιαίτερα σημαντικό παράγοντα για τη διατήρηση της αύξησης της απασχόλησης στις γυναίκες.

Προτίμηση της μερικής έναντι της πλήρους απασχόλησης

Για τους εργοδότες, η μερική απασχόληση μπορεί να προσφέρει αυξημένη ευελιξία προσαρμογής του εργατικού δυναμικού στις μεταβολές της ζήτησης, είτε κατά την εργάσιμη εβδομάδα ή ημέρα, είτε ακόμα κατά τη διάρκεια του οικονομικού κύκλου, ενώ παράλληλα συμβάλλει στην καλύτερη αξιοποίηση των εγκαταστάσεων και του εξοπλισμού. Ομοίως, μπορεί να υπάρχει γνήσια ζήτηση για τέτοιους τύπους θέσεων εργασίας μεταξύ διαφόρων τμημάτων του εργατικού δυναμικού, υπό την έννοια ότι παρέχει στις γυναίκες - ή στους άνδρες - περισσότερες ευκαιρίες για να συμφιλιώσουν τις οικογενειακές τους υποχρεώσεις ή άλλες δραστηριότητες με την εργασία τους.

Ποσοστό λοιπών ανέργων γυναικών που βρήκαν θέσεις μερικής απασχόλησης στην Ενωση, 1987-94

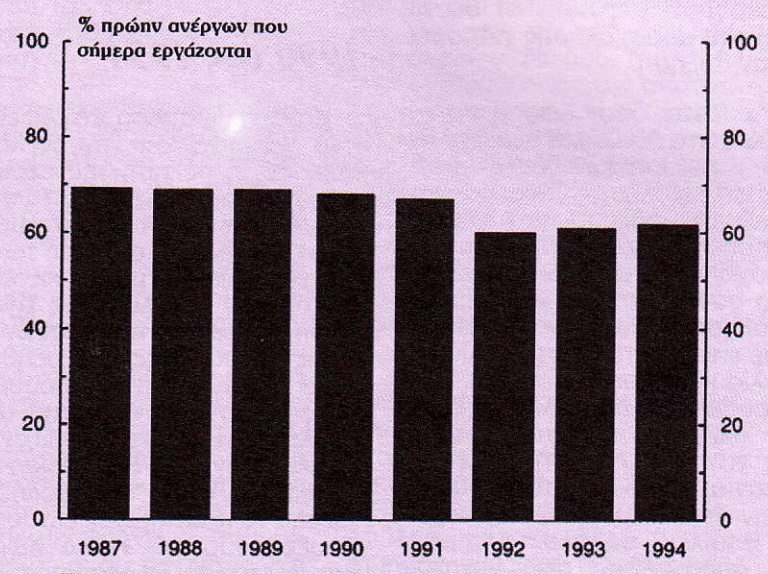

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995

Δεδομένα που έχουν συλλεγεί ως τμήμα της Κοινοτικής Ερευνας Εργατικού Δυναμικού (η οποία δεν περιλαμβάνει τα τρία νέα κράτη μέλη) δείχνει ότι, κατά μέσο όρο, το 1994 έξι στους δέκα μερικώς απασχολούμενους στην Ενωση δήλωναν ότι επέλεξαν μία θέση μερικής απασχόλησης διότι δεν ήθελαν μία θέση πλήρους απασχόλησης. Ωστόσο, το συγκεκριμένο στοιχείο κρύβει μία σημαντική διαφορά μεταξύ ανδρών και γυναικών. Ενώ τα δύο τρίτα των γυναικών που απασχολούνταν μερικώς δεν ήθελαν θέση πλήρους απασχόλησης, αυτό ίσχυε μόνο για το ένα τρίτο των ανδρών. Τόσο στις Κάτω Χώρες όσο και στο Ηνωμένο Βασίλειο - όπου η μερική απασχόληση είναι πιο διαδεδομένη από οπουδήποτε αλλού στην Ενωση - τέσσερις στις πέντε μερικώς απασχολούμενες δεν ήθελαν μία θέση πλήρους απασχόλησης. Στη Γαλλία, καθώς και στις Κάτω Χώρες, σχεδόν το ήμισυ (51% και 46% των μερικώς απασχολούμενων ανδρών προτιμούσαν τη μερική από την πλήρη απασχόληση.

Αλλες απαντήσεις δείχνουν να επιβεβαιώνουν τα δεδομένα αυτά. Πάνω από ένας στους τέσσερις μερικώς απασχολούμενους στην Ενωση δήλωσε ότι επέλεξε το συγκεκριμένο τύπο εργασίας, επειδή δεν μπορούσε να βρει μία θέση πλήρους απασχόλησης. Για τις γυναίκες η αναλογία ήταν μικρότερη από μία στις έξι. Ωστόσο, 55% των μερικώς απασχολούμενων ανδρών στην Ιρλανδία δήλωσαν ότι ο κύριος λόγος για τον οποίο κατέληξαν σε θέση μερικής απασχόλησης ήταν η αδυναμία τους να βρουν μία θέση πλήρους απασχόλησης, ενώ στην Ελλάδα το ποσοστό ήταν 53%, στη Γαλλία 49% και στην Ιταλία 44%.

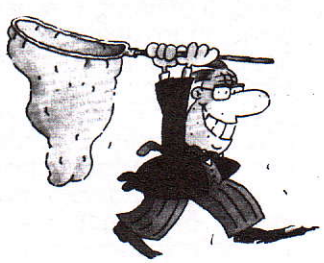

Η αντικατάσταση της πλήρους απασχόλησης με μερική απασχόληση.

Αρκετά κράτη μέλη έχουν λάβει διάφορα μέτρα για την προώθηση της μερικής απασχόλησης με στόχο να αυξηθεί ο αριθμός των απασχολούμενων. (Το 1994, το 4,5% των άνεργων ανδρών στην Ενωση και το 23,5% των γυναικών αναζητούσαν μερική και όχι πλήρη απασχόληση μολονότι οι αριθμοί ποικίλλουν για τους άνδρες από 27,5% στις Κάτω Χώρες έως μόνο 2% στην Ισπανία, ενώ για τις γυναίκες από 70% στις Κάτω Χώρες έως κάτω από 6% στην Ελλάδα./

Στα περισσότερα κράτη μέλη η νομοθεσία που διέπει τη μερική απασχόληση παρέχει την ίδια κοινωνική προστασία όπως και για την πλήρη απασχόληση όσον αφορά την ελάχιστη περίοδο προειδοποίησης, την αποζημίωση λόγω απόλυσης κ.τ.λ. Ωστόσο, οι εργαζόμενοι με μερική απασχόληση συχνά μειονεκτούν όσον αφορά την προαγωγή και τις προοπτικές σταδιοδρομίας και αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες στην άσκηση των συνδικαλιστικών τους δικαιωμάτων.

Σε έναν αριθμό κρατών μελών, όπως η Γερμανία, η Γαλλία και το Βέλγιο, παρέχονται κίνητρα σε εργοδότες και εργαζομένους για επέκταση της μερικής απασχόλησης ή για μετατροπή των συμβάσεων πλήρους απασχόλησης σε συμβάσεις μερικής απασχόλησης. Στη Γερμανία, οι εργαζόμενοι που μένουν άνεργοι αφού αλλάξουν από πλήρη απασχόληση σε μερική απασχόληση δικαιούνται επίδομα ανεργίας στο επίπεδο της πλήρους απασχόλησης για περίοδο τριών ετών. Σύμφωνα με μία μελέτη που έγινε, πάνω από το 25% των πλήρως απασχολούμενων υπαλλήλων θα ήθελαν να μειωθεί ο εργάσιμος χρόνος τους και υπολογίζεται ότι το 60% των θέσεων εργασίας μπορεί να μετατραπεί σε θέσεις μερικής απασχόλησης ενώ το σχετικό κόστος μπορεί να αντισταθμιστεί από τα κέρδη παραγωγικότητας. Στη Γαλλία, από το 1992, οι εργοδότες δικαιούνται μείωση των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης που καταβάλλουν εάν προσλάβουν έναν επιπλέον υπάλληλο μερικής απασχόλησης ή αν μετατρέψουν μία υφιστάμενη σύμβαση πλήρους απασχόλησης σε σύμβαση μερικής απασχόλησης. Στο Βέλγιο, το 1994, η φλαμανδική κυβέρνηση καθιέρωσε επιδόματα που παροτρύνουν τους εργαζομένους να περάσουν από θέσεις πλήρους απασχόλησης σε θέσεις μερικής απασχόλησης. Η Ιταλία επίσης

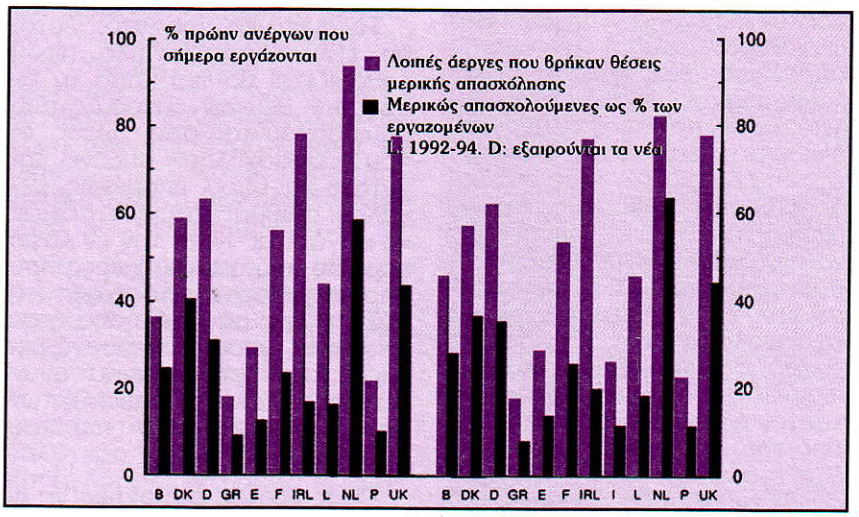

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995

θέσπισε επιδοτήσεις εργαζομένων καθώς και μειώσεις στις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης που καταβάλλουν οι εργοδότες προκειμένου να ενθαρρυνθεί η επέκταση της μερικής απασχόλησης.

Η Γαλλία, το 1992, επέκτεινε το πρόγραμμα ενίσχυσης του εισοδήματος των εργαζομένων που επιλέγουν τη σταδιακή πρόωρη συνταξιοδότηση, με την προϋπόθεση ότι δημιουργούνται πρόσθετες θέσεις εργασίας και αποφεύγονται οι απολύσεις. Στο Βέλγιο, οι εργαζόμενοι που μετατρέπουν τις συμβάσεις εργασίας τους σε συμβάσεις μερικής απασχόλησης δικαιούνται επίδομα ανεργίας καθώς και ένα συμπληρωματικό ποσό από τον εργοδότη τους εφόσον προσληφθεί κάποιο νεότερο άτομο. Στην Πορτογαλία, από το 1993, οι ηλικιωμένοι εργαζόμενοι μπορούν να επιλέξουν να μειωθεί ο εργάσιμος χρόνος τους κατά τα τέσσερα τελευταία χρόνια πριν συνταξιοδοτηθούν ενώ το εισόδημά τους διατηρείται στα ίδια επίπεδα μέσω μίας επιδότησης (σε ποσό έως και διπλάσιο του βασικού μισθού) από την IEFP (την πορτογαλική αρχή για την αγορά εργασίας) εφόσον προσληφθεί κάποιος άνεργος και εκπαιδευθεί από αυτούς. Στη Δανία, οι εργαζόμενοι ηλικίας μεταξύ 60 και 65 ετών έχουν τη δυνατότητα μερικής συνταξιοδότησης λαμβάνοντας ένα ενιαίο επίδομα, εφόσον ο εργάσιμος χρόνος τους μειωθεί τουλάχιστον κατά 25% αλλά λιγότερο από 12 ώρες την εβδομάδα. Στη Σουηδία, υπάρχει η δυνατότητα μερικής συνταξιοδότησης για εργαζομένους ηλικίας μεταξύ 60 και 64 ετών με την προϋπόθεση ότι θα εργάζονται πάνω από 17 ώρες και λιγότερο από 35 ώρες την εβδομάδα. Στην Ισπανία, οι εργαζόμενοι άνω των 62 ετών μπορούν να μειώσουν τον εργάσιμο χρόνο τους κατά 50% μέσω συμφωνίας με τον εργοδότη τους με την προϋπόθεση ότι θα δεχθούν μία μείωση 55% στο μισθό τους ενώ θα προσληφθεί ένας άνεργος για να εργαστεί για το υπόλοιπο μισό του χρόνου. Στη Φινλανδία και στην Αυστρία, η νομοθεσία προβλέπει επίσης τη μερική συνταξιοδότηση ηλικιωμένων εργαζομένων υπό ορισμένους όρους.

Εισροές στη μερ

Η μερική απασχόληση σημείωσε σημαντική αύξηση στις περισσότερες περιοχές της Ενωσης, κυρίως κατά την περίοδο από το 1990 και μετά. Εδώ στόχος είναι να εξετασθεί λεπτομερέστερα η αύξηση της μερικής απασχόλησης με επίκεντρο τα άτομα που βρήκαν μια τέτοια θέση μετά από περίοδο ανεργίας ή οικονομικής αδράνειας, είτε επειδή εξακολουθούσαν να φοιτούν στο σχολείο ή να εκπαιδεύονται περαιτέρω, είτε επειδή είχαν διακόψει την επαγγελματική τους σταδιοδρομία για διάφορους λόγους (ειδικά στην περίπτωση των γυναικών, προκειμένου να φροντίσουν μικρά παιδιά). Το ειδικό σημείο του εν λόγω θέματος αφορά την αναλογία όσων άρχισαν να εργάζονται ως μερικώς και όχι πλήρως απασχολούμενοι, καθώς και τον βαθμό της αυξητικής τάσης του φαινομένου αυτού καθώς η οικονομία της Ενωσης εισήλθε σε περίοδο ύφεσης. Η Ερευνα Εργατικού Δυναμικού παρέχει ορισμένες απαντήσεις στο συγκεκριμένο ζήτημα, αφού, όπως σημειώθηκε παραπάνω, περιλαμβάνει λεπτομέρειες για την απασχόληση των ερωτηθέντων κατά το προηγούμενο έτος. Ωστόσο, όπως επίσης σημειώθηκε παραπάνω, τέτοιες πληροφορίες μπορούν ορισμένες φορές να είναι αναξιόπιστες, δεδομένου ότι εξαρτώνται από τη μνημονική ικανότητα των ερωτηθέντων. Παρ' όλα αυτά, όπως και στην περίπτωση της αυτοαπασχόλησης, από τις απαντήσεις που δόθηκαν φαίνεται ότι τα αποτελέσματα για μεμονωμένα έτη παρουσιάζουν μικρές διακυμάνσεις, ούτως ώστε το πιθανό περιθώριο σφάλματος δεν πρέπει να είναι μεγάλο.

Εισροές γυναικών

Κατά την περίοδο ανάπτυξης 1987 - 1990, περίπου ένα τρίτο του συνόλου των γυναικών της Ενωσης που άρχισαν να εργάζονται μετά από περίοδο ανεργίας ήταν μερικώς και όχι πλήρως απασχολούμενες. Η εν λόγω αναλογία είναι ελαφρώς μεγαλύτερη από τη μέση αναλογία των θέσεων εργασίας που ήταν μερικής απασχόλησης, που είναι συνεπές με τη σχετική αύξηση των θέσεων μερικής απασχόλησης κατά τη συγκεκριμένη περίοδο.

Το συνολικό ποσοστό, ωστόσο, είναι παραπλανητικό, αφού καθορίζεται βασικά από το είδος των θέσεων εργασίας που δημιουργούνται στις χώρες όπου η απασχόληση αυξάνει ταχύτατα και όπου, επομένως, μεγάλος αριθμός ατόμων αρχίζει να εργάζεται. Κατά την εν λόγω περίοδο, μία από τις χώρες που χαρακτηριζόταν από ταχύτατη αύξηση της απασχόλησης ήταν η Ισπανία, όπου το ποσοστό μερικώς απασχολούμενων γυναικών συγκαταλέγεται μεταξύ των χαμηλότερων (μόνο περίπου 12% κατά το 1987).

Είναι, λοιπόν, σημαντικό να εξετασθεί η θέση κάθε χώρας. Το παραπάνω ποσοστό κυμάνθηκε από άνω του 50% των γυναικών που άρχισαν να εργάζονται μετά από περίοδο ανεργίας ως μερικώς απασχολούμενες στις Κάτω Χώρες και το Ηνωμένο Βασίλειο και άνω του 40% στο Βέλγιο και τη Γερμανία, έως 15% στην Ισπανία και ποσοστό που υπερβαίνει μόλις το 10% στην Ελλάδα και την Πορτογαλία. Αν και τα ποσοστά συμβαδίζουν σε γενικές γραμμές με τη σχετική σημασία της μερικής απασχόλησης στην Ενωση, η σχέση των δύο παραγόντων δεν είναι με κανέναν τρόπο ομοιόμορφη. Συγκεκριμένα, ενώ στη Δανία και τις Κάτω Χώρες η αναλογία όσων άρχισαν να απασχολούνται μερικώς ήταν ελαφρώς μικρότερη από την αναλογία των πλήρως απασχολούμενων, στο Βέλγιο, τη Γερμανία, τη Γαλλία και την Ιρλανδία η συγκεκριμένη αναλογία ήταν πολύ μεγαλύτερη, γεγονός που αντικατοπτρίζει εν μέρει την αύξηση της μερικής απασχόλησης κατά την εν λόγω περίοδο, αν και δείχνει πάλι εν μέρει ότι οι άνεργες είχαν δυσανάλογα μεγαλύτερη πιθανότητα να βρουν θέση μερικής αντί πλήρους απασχόλησης.

Σε ολόκληρη την Ενωση, όσες γυναίκες εκπαιδεύονταν ή καταρτίζονταν είχαν επίσης κατά την περίοδο αυτή ελαφρώς μεγαλύτερες πιθανότητες να απασχοληθούν μερικώς συγκριτικά με όσες ήταν άνεργες. Στην Ενωση, περίπου 39% των γυναικών που άρχισαν να εργάζονται ύστερα από εκπαίδευση ή κατάρτιση βρήκαν θέση μερικής και όχι πλήρους απασχόλησης κατά την περίοδο 1987 - 1990. Ωστόσο, ενώ κατά την εν λόγω

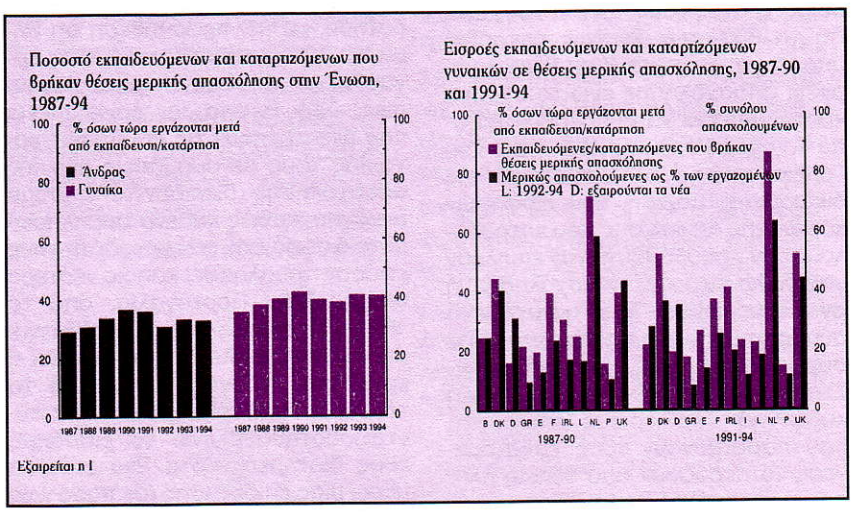

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995

ική απασχόληση

περίοδο η αναλογία όσων άρχισαν να απασχολούνται μερικώς ύστερα από εκπαίδευση ή κατάρτιση ήταν πολύ μεγαλύτερη απ' ό,τι στην περίπτωση των πρώην ανέργων στη Δανία, τις Κάτω Χώρες, την Ελλάδα και την Ιρλανδία, η συγκεκριμένη αναλογία ήταν πολύ μικρότερη στο Βέλγιο, τη Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

Οσον αφορά τις γυναίκες που ήταν οικονομικά αδρανείς για λόγους διαφορετικούς από όσους αφορούν εκπαίδευση και κατάρτιση - σε μεγάλο βαθμό εξαιτίας οικογενειακών υποχρεώσεων - η αναλογία όσων άρχισαν αν απασχολούνται μερικώς και όχι πλήρως ήταν στα περισσότερα κράτη μέλη πολύ μεγαλύτερη συγκριτικά με όσες βρήκαν θέση εργασίας μετά από περίοδο ανεργίας. Σε ολόκληρη την Ενωση μεταξύ 1987 και 1990, ποσοστό 69% των γυναικών που βρήκαν θέσεις εργασίας μετά από μία τέτοια περίοδο αεργίας ήταν μερικώς απασχολούμενες. Στις Κάτω Χώρες το ποσοστό ανερχόταν σε 93%, στην Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο σε περίπου 77% και στη Γερμανία υπερέβαινε μόλις το 20% και στην Ελλάδα ήταν μικρότερο του 20%.

Κατά την περίοδο ύφεσης 1991 - 1994, το μέσο ποσοστό των γυναικών που άρχισαν να εργάζονται σε θέσεις μερικής απασχόλησης ύστερα από περίοδο ανεργίας αυξήθηκε από 34% σε 39%. Ωστόσο, τέτοια αύξηση δε συντελέστηκε σε όλα τα κράτη μέλη. Πράγματι, σε πέντε χώρες - Βέλγιο, Δανία, Γερμανία, Λουξεμβούργο και Ηνωμένο Βασίλειο - το εν λόγω ποσοστό ήταν σε μεγάλο βαθμό το ίδιο κατά την τελευταία και κατά την προηγούμενη περίοδο. Από την άλλη πλευρά, στη Γαλλία, την Ιρλανδία και τις Κάτω Χώρες η αύξηση ήταν ιδιαίτερα έντονη, με διαφορά περίπου 10 ποσοστιαίων μονάδων ή περισσότερο μεταξύ των δύο περιόδων.

Στην περίπτωση των γυναικών που άρχισαν να εργάζονται ύστερα από εκπαίδευση ή κατάρτιση, σε ολόκληρη την Ενωση το ποσοστό των μερικώς απασχολούμενων κατά τη συγκεκριμένη περίοδο ήταν μόνο ελαφρά μεγαλύτερο συγκριτικά με την προηγούμενη τετραετία (41% έναντι 39%). Και πάλι, ωστόσο, υπήρξαν ορισμένες διαφορές μεταξύ των κρατών μελών, μολονότι στις περισσότερες περιπτώσεις το ποσοστό είτε αυξήθηκε είτε παρέμεινε ως επί το πλείστον το ίδιο μεταξύ των δύο περιόδων. Το ποσοστό σημείωσε σημαντική αύξηση σε έξι χώρες - Δανία, Ισπανία, Ιρλανδία, Κάτω Χώρες και Ηνωμένο Βασίλειο, καθώς και Γερμανία, εάν ληφθούν υπόψη οι συνέπειες την ενοποίησης. Μόνο στην Ελλάδα και την Πορτογαλία σημειώθηκε έντονη μείωση.

Στην περίπτωση των γυναικών που άρχισαν να εργάζονται μετά από περίοδο αεργίας οφειλόμενη σε άλλους λόγους, υπήρξε μείωση του ποσοστού που απασχολήθηκε μερικώς αντί πλήρως. Σε ολόκληρη την Ενωση, ο μέσος όρος μειώθηκε από 69% σε ποσοστό κάτω του 63%. Στα περισσότερα κράτη μέλη, ωστόσο, σημειώθηκε μικρή σημαντική μεταβολή ποσοστών μεταξύ των δύο περιόδων, με μόνες εξαιρέσεις το Βέλγιο, όπου το ποσοστό αυξήθηκε σημαντικά (από 36% σε άνω του 45%), και τις Κάτω Χώρες όπου το αντίστοιχο ποσοστό μειώθηκε εξίσου σημαντικά (από 93% σε 82%).

Εισροές ανδρών

Σε ολόκληρη την Ενωση, κατά την περίοδο ανάπτυξης 1987 - 1990, από τους άνδρες που βρήκαν θέση εργασίας μετά από περίοδο ανεργίας περίπου 10% κατά μέσο όρο ήταν μερικώς απασχολούμενοι. Η συγκεκριμένη αναλογία είναι περίπου 2,5 φορές μεγαλύτερη από την αναλογία των μερικώς απασχολούμενων ανδρών, γεγονός που υπογραμμίζει τη σημασία της αύξησης της μερικής απασχόλησης για τους άνδρες κατά την εν λόγω περίοδο και, σε κάποιο βαθμό, την ελαφρά πιο περιορισμένη επιλογή θέσεων εργασίας για τους ανέργους. Το ποσοστό των ανδρών που άρχισαν αν απασχολούνται μερικώς ύστερα από περίοδο ανεργίας ποίκιλε σημαντικά στην ένωση, από σχεδόν 25% στις Κάτω Χώρες και περίπου 20% στην Ιρλανδία, έως ποσοστό κάτω του 5% στην Ισπανία και Πορτογαλία. Ωστόσο, με εξαίρεση τις δύο τελευταίες χώρες σε κάθε περίπτωση το ποσοστό ήταν πολύ μεγαλύτερο από το ποσοστό των ανδρών που α-

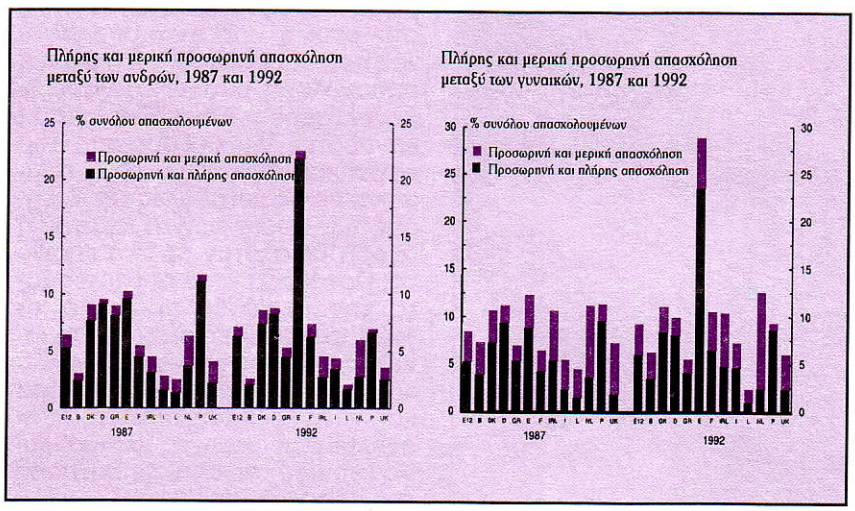

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1995

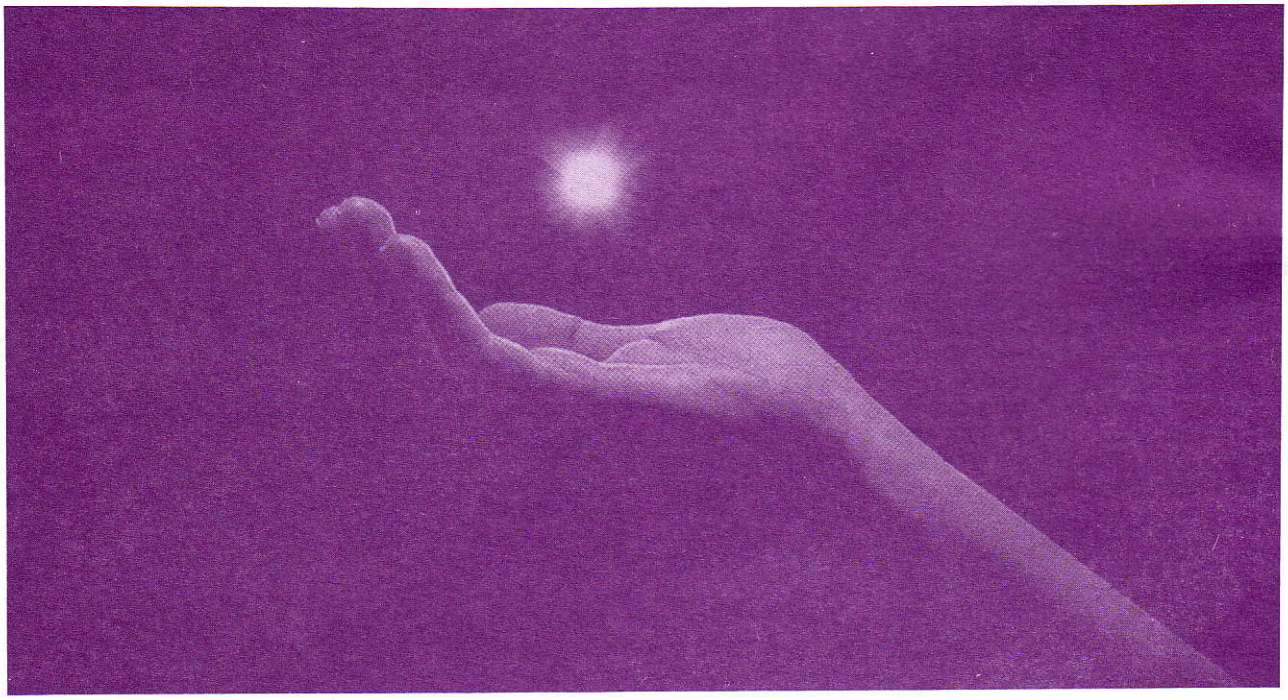

πασχολούνταν ήδη μερικώς.

Το ποσοστό των ανδρών που άρχισαν να απασχολούνται μερικώς και όχι πλήρως ύστερα από πλήρη εκπαίδευση ή κατάρτιση ήταν ακόμα μεγαλύτερο. Πράγματι, σε ολόκληρη την Ενωση, ήταν μόνο κατά την τι μικρότερο από το ποσοστό των γυναικών: μόλις λιγότερο από το ένα τρίτο των ανδρών που βρήκαν θέση εργασίας ύστερα από εκπαίδευση ή κατάρτιση απασχολήθηκαν μερικώς αντί πλήρως. Στην περίπτωση αυτή, το ποσοστό ποίκιλε από σχεδόν 70% στις Κάτω Χώρες και άνω του 35% στη Δανία, ως περίπου 10% ή λιγότερο στην Ελλάδα, την Ισπανία και την Πορτογαλία. Ωστόσο, σε πολλές περιοχές της Ενωσης, η πρώτη θέση εργασίας σημαντικής αναλογίας ανδρών φαίνεται να ήταν μερικής απασχόλησης, μολονότι, σε ορισμένες περιπτώσεις ενδεχομένως να επρόκειτο για μερική απασχόληση συνδυασμένη με εκπαίδευση ή κατάρτιση.

Κατά την περίοδο της ύφεσης 1991 - 1994, η αν5αλογία των ανδρών που άρχισαν να απασχολούνται μερικώς και ύστερα από περίοδο ανεργίας αυξήθηκε σε ολόκληρη την Ενωση από μέσο ποσοστό 10% σε μέσο ποσοστό 11,5%. Ωστόσο, το εν λόγω ποσοστό ποίκιλε από 35% στις Κάτω Χώρες και 25% στην Ιρλανδία - και στις δύο περιπτώσεις ποσοστά σημαντικά μεγαλύτερα συγκριτικά με την προηγούμενη τριετία -, έως ποσοστό μικρότερο του 5% στην Ισπανία και το Λουξεμβούργο. Με εξαιρέσεις το Λουξεμβούργο και το Ηνωμένο Βασίλειο, σε όλες τις χώρες η εν λόγω αναλογία ήταν μεγαλύτερη κατά την εν λόγω περίοδο συγκριτικά με τα έτη πριν από το 1990.

Στην περίπτωση των ανδρών που άρχισαν να εργάζονται μετά από εκπαίδευση ή κατάρτιση, η

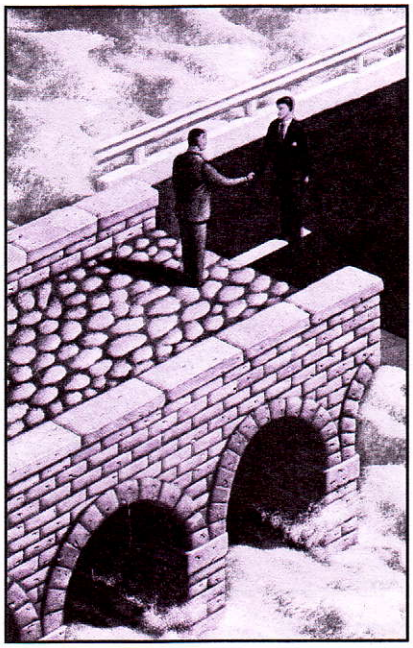

αναλογία όσων απασχολήθηκαν μερικώς στην Ενωση παρέμεινε κατά την περίοδο αυτή σε μεγάλο βαθμό η ίδια με την αντίστοιχη της προηγούμενης περιόδου. Ωστόσο, σε ορισμένα κράτη μέλη, σημειώθηκαν σημαντικές αυξήσεις. Στη Δανία, τις Κάτω Χώρες και το Ηνωμένο Βασίλειο, η αναλογία όσων άρχισαν να απασχολούνται μερικώς αυξήθηκε κατά περισσότερο από 10 ποσοστιαίες μονάδες - φθάνοντας σε ποσοστό 80% του συνόλου στις Κάτω Χώρες και σε σχεδόν 50% στη Δανία.

Σε γενικές γραμμές, ωστόσο, αυξημένη αναλογία όσων άρχισαν να εργάζονται κατά την περίοδο της ύφεσης κατευθύνθηκε στη μερική απασχόληση, γεγονός που υποδηλώνει ότι η μερική απασχόληση μπορεί να παρείχε μεγαλύτερες ευκαιρίες στους εργοδότες για αυξομείωση του εργατικού δυναμικού τους σύμφωνα με τις μεταβολές της ζήτησης των προϊόντων τους, όταν η αγορά βρισκόταν σε στασιμότητα. Ωστόσο, από τα αποτελέσματα της περιόδου πριν από το 1990 φαίνεται επίσης ότι σημαντικός αριθμός ατόμων σε πολλά κράτη μέλη, τόσο άνδρες όσο και γυναίκες, άρχισαν να απασχολούνται μερικώς ακόμα και σε περίοδο σημαντικής αύξησης της απασχόλησης.

ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΕΡΙΚΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Ο Κοινοτικός μέσος όρος και οι 15 χώρες της Ευρωπαϊκής Ενωσης

Στους πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζεται η εξέλιξη της μερικής απασχόλησης τα τελευταία χρόνια συνολικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και σε κάθε μια χώρα - μέλος χωριστά. Ταυτόχρονα εμφανίζει τα ποσοστά των απασχολούμενων και αυταπασχολούμενων στην Κοινότητα. Τα στοιχεία προέρχονται από την ετήσια έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

ΕΛΛΑΔΑ

	1985	1990	1991	1992	1993	1994
Σύνολο						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	55,2	54,7	52,8	53,1	53,2	53,4
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	36,0	34,8	35,2	35,4	34,7	34,4
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	5,3	4,1	3,8	4,8	4,3	4,8
Άνδρες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	73,6	71,3	70,3	69,5	69,3	69,1
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	44,1	42,6	42,9	43,6	42,7	42,6
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	2,8	2,2	2,2	2,8	2,6	3,6
Γυναίκες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	37,0	38,3	35,5	36,8	37,1	37,8
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	20,0	20,3	20,1	19,9	19,7	19,5
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	1,0	7,6	7,2	8,4	7,6	8,0

ΕΙΔΙΚΟ ΕΝΘΕΤΟ

ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

	1985	1990	1991	1992	1993	1994
Σύνολο						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	58,9	61,8	61,6	60,8	59,2	58,7
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	15,4	15,4	15,3	15,1	15,1	15,1
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	12,5	13,5	13,8	14,2	14,8	15,3
Άνδρες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	73,0	74,2	73,5	71,7	69,3	68,4
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	19,0	19,2	19,0	18,8	18,8	18,9
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	3,3	3,8	4,1	4,2	4,5	4,8
Γυναίκες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	44,9	49,3	49,6	49,8	49,0	48,8
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	9,5	9,8	9,9	9,7	9,7	9,5
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	27,2	28,0	28,3	28,7	29,7	30,3

ΒΕΛΓΙΟ

	1985	1990	1991	1992	1993	1994
Σύνολο						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	53,6	56,4	56,5	56,2	55,3	54,8
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	15,9	16,1	14,9	15,1	15,4	15,3
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	8,6	10,9	11,8	12,4	12,8	12,8
Άνδρες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	69,3	70,1	69,1	67,6	65,9	65,4
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	18,6	19,2	17,8	18,1	18,7	18,7
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	1,8	2,0	2,0	2,1	2,3	2,5
Γυναίκες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	37,7	42,5	43,7	44,5	44,5	44,1
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	10,9	10,8	10,2	10,5	10,5	10,2
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	21,1	25,8	27,4	28,1	28,5	28,3

ΔΑΝΙΑ

	1985	1990	1991	1992	1993	1994
Σύνολο						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	74,5	74,0	72,6	72,1	71,4	71,1
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	9,9	9,5	9,0	8,8	9,0	8,4
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	24,3	23,3	23,1	22,5	23,3	21,2
Άνδρες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	81,3	79,1	77,3	76,3	75,1	76,0
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	15,2	14,9	14,0	13,4	13,9	12,1
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	8,4	10,4	10,5	10,1	11,0	10,0
Γυναίκες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	67,5	68,9	67,9	67,8	67,6	66,0
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	3,3	3,2	3,3	3,5	3,4	4,0
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	43,9	38,4	37,8	36,7	37,3	34,4

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

	1985	1990	1991	1992	1993	1994
Σύνολο						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	62,0	64,9	65,6	66,4	63,3	62,6
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	9,2	8,9	8,2	8,2	8,9	9,3
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	12,8	15,2	15,5	14,1	15,1	15,8
Άνδρες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	75,6	76,1	76,5	74,1	72,3	71,2
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	11,7	11,3	11,5	11,0	11,4	11,8
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	2,0	2,6	2,7	2,7	2,9	3,2
Γυναίκες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	48,3	53,2	54,4	55,0	53,9	53,6
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	5,4	5,4	5,7	5,2	5,6	5,8
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	39,6	33,8	34,3	30,7	32,0	33,1

ΙΣΠΑΝΙΑ

	1985	1990	1991	1992	1993	1994
Σύνολο						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	44,7	50,3	50,2	49,2	46,8	46,1
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	22,4*	20,8	20,3	21,1	21,6	22,1
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	5,8**	4,9	4,7	5,8	6,6	6,9
Άνδρες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	63,5	68,8	68,1	66,2	62,2	60,9
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	24,5*	23,1	22,6	23,6	24,3	24,9
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	2,4**	1,6	1,6	2,0	2,4	2,6
Γυναίκες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	26,1	32,0	32,3	32,3	31,5	31,3
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	17,4*	16,0	15,6	16,1	16,3	16,7
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	13,9**	12,1	11,2	13,7	14,8	15,2

* 1986, ** 1987

ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

ΓΑΛΛΙΑ

	1985	1990	1991	1992	1993	1994
Σύνολο						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	59,4	60,1	60,0	59,3	58,4	58,3
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	12,6	12,9	12,6	12,5	11,8	11,8
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	10,9	11,9	12,1	12,7	13,9	14,9
Άνδρες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	69,4	69,3	68,4	67,3	65,5	65,0
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	17,1	17,0	16,4	16,5	15,7	15,8
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	3,2	3,3	3,4	3,6	4,1	4,6
Γυναίκες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	49,3	51,0	51,6	51,3	51,3	51,5
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	6,4	7,2	7,5	7,3	6,8	6,8
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	21,8	23,6	23,5	34,5	26,3	27,8

ΙΡΛΑΝΔΙΑ

	1985	1990	1991	1992	1993	1994
Σύνολο						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	50,8	52,5	51,8	51,3	51,1	51,9
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	21,5	22,6	21,5	22,4	21,8	21,6
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	6,4	8,1	8,4	9,1	10,8	10,8
Άνδρες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	69,6	69,8	68,2	66,0	64,6	65,7
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	27,8	29,8	28,5	29,9	39,3	29,2
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	2,4	3,4	3,9	3,9	4,9	4,8
Γυναίκες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	31,6	35,0	35,2	36,5	37,5	38,0
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	7,4	8,0	7,8	8,6	8,5	8,6
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	15,5	17,7	17,8	18,6	21,2	21,4

ΙΤΑΛΙΑ

	1985	1990	1991	1992	1993	1994
Σύνολο						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	54,3	54,7	55,3	54,4	51,8	50,5
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	24,1	24,3	24,3	25,6	25,6	24,1
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	5,3	4,9	5,5	5,9	5,6	6,2
Άνδρες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	74,1	72,2	72,8	71,1	67,7	65,5
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	28,1	28,4	28,2	29,1	29,3	28,4
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	3,0	2,4	2,9	2,9	2,6	2,8
Γυναίκες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	34,9	37,5	38,1	37,8	36,2	35,6
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	15,6	16,4	16,9	19,2	18,9	16,3
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	10,0	9,5	10,5	11,5	11,1	12,4

ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ

	1985	1990	1991	1992	1993	1994
Σύνολο						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	63,1	71,5	73,7	74,4	75,3	76,6
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	9,4	9,3	9,2	9,1	9,5	9,7
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	7,2	6,9	7,3	6,9	7,3	7,9
Άνδρες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	83,4	92,4	93,7	92,1	94,2	95,0
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	11,0	10,8	10,5	10,1	11,4	10,6
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	2,6	1,9	1,5	1,3	1,0	1,0
Γυναίκες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	42,9	50,1	53,1	56,0	54,8	57,6
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	6,3	6,5	6,9	7,5	6,8	8,2
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	16,3	16,5	18,0	16,5	18,6	19,7

ΟΛΛΑΝΔΙΑ

	1985	1990	1991	1992	1993	1994
Σύνολο						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	51,6	60,5	61,9	63,4	63,3	63,6
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	9,1	9,9	9,8	10,2	10,4	11,1
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	22,4	31,7	32,6	34,5	35,0	36,4
Άνδρες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	67,2	74,1	75,1	75,6	74,7	74,2
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	11,6	11,3	11,0	12,0	12,4	12,9
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	7,6	15,0	15,7	15,4	15,3	16,1
Γυναίκες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	35,7	46,5	48,3	50,8	51,5	52,6
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	4,3	7,7	7,8	7,3	7,3	8,5
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	51,0	59,2	59,8	63,8	64,5	65,9

ΑΥΣΤΡΙΑ

	1985	1990	1991	1992	1993	1994
Σύνολο						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	63,4	65,5	65,9	66,3	65,5	65,3
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	15,3	14,3	15,0	14,8	14,5	na
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	7,0	8,4	8,2	8,2	8,7	na
Άνδρες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	78,3	75,3	75,4	75,6	74,4	74,0
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	14,2	14,0	14,4	14,2	13,9	na
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	1,4	1,8	1,7	1,6	1,7	na
Γυναίκες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	49,1	55,7	56,3	56,8	56,4	56,3
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	17,0	14,6	15,7	15,8	15,2	na
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	15,7	17,2	16,9	17,3	18,2	na

ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ

	1985	1990	1991	1992	1993	1994
Σύνολο						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	65,0	69,3	71,0	69,5	67,7	67,0
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	26,2*	25,8	26,4	23,9	24,1	25,2
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	6,0*	6,0	7,0	7,3	7,4	8,0
Άνδρες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	80,9	82,8	83,5	80,5	77,8	76,6
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	25,7*	25,6	26,4	25,3	25,1	27,0
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	3,4*	3,5	4,0	4,1	4,4	4,7
Γυναίκες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	49,9	56,6	59,1	59,0	58,0	57,8
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	26,8*	26,0	26,3	22,1	22,7	23,1
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	10,0*	9,4	11,1	11,5	11,1	12,1

ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ

	1985	1990	1991	1992	1993	1994
Σύνολο						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	69,8	70,1	66,1	61,2	57,2	56,5
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	14,8	14,2	14,3	14,9	15,3	15,5
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	8,2	6,7	7,3	7,4	8,4	8,4
Άνδρες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	72,1	72,6	67,7	62,1	58,3	57,5
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	17,1	17,8	18,1	19,5	20,0	20,1
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	4,5	4,1	5,0	5,1	5,7	5,8
Γυναίκες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	67,5	67,5	64,6	60,4	56,0	55,6
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	12,4	10,4	10,2	10,1	10,2	10,6
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	12,2	9,6	9,8	9,8	11,2	11,2

ΣΟΥΗΔΙΑ

	1985	1990	1991	1992	1993	1994
Σύνολο						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	80,1	82,7	81,1	77,2	72,7	71,7
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	9,0	8,9	8,8	9,5	10,3	na
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	25,3	23,5	23,7	24,3	24,9	na
Άνδρες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	83,4	84,7	82,9	78,3	73,1	72,1
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	12,9	12,7	12,8	14,0	15,2	na
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	6,8	7,4	7,6	8,3	9,1	na
Γυναίκες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	76,7	80,6	79,3	76,1	72,2	71,2
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	4,8	4,8	4,6	4,7	5,3	na
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	45,5	40,9	41,0	41,2	41,4	na

ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

	1985	1990	1991	1992	1993	1994
Σύνολο						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	66,0	71,3	69,0	67,5	66,2	66,0
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	11,4	13,3	13,0	12,5	12,5	12,9
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	20,9	21,3	21,9	23,2	23,9	23,8
Άνδρες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	76,9	80,5	77,3	74,5	72,1	71,9
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	14,7	17,8	17,5	17,0	17,0	17,5
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	4,3	5,2	5,4	6,2	6,6	7,1
Γυναίκες						
Ποσοστό απασχόλησης (% πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας)	55,1	62,0	60,7	60,4	60,2	59,9
Αυτοαπασχολούμενοι (% συνόλου των απασχολουμένων)	6,9	7,4	7,2	6,9	7,1	7,1
Εργαζόμενοι με μερική απασχόληση (% συνόλου των απασχολουμένων)	44,3	42,6	43,1	44,5	45,0	44,3